

ISSN: 2687-220X

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Araştırma Makaleleri
Research Articles

Ekonomik Faydacılığın Bir Örneği Olarak Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye-Israel Relations As a Case of Economic Utilitarianism

Fevzi KIRBAŞOĞLU
Meltem HASANÇEBİ

The Impact Of Climate And Geopolitical Changes On Russia's Energy Policies in The Arctic Region

İklim ve Jeopolitik Değişikliklerin Rusya'nın Arktik Bölgesindeki Enerji Politikalarına Etkisi

Ferdi GÜÇYETMEZ
Sina KISACIK

Ottoman Bureaucrats Educated at The Translation Chamber And Their Effects on The State Administration In Modern Ottoman Diplomacy

Modern Osmanlı Diplomasisinde Tercüme Odası Çıkışlı Osmanlı Bürokratları ve Devlet Yönetimine Etkileri

Sacide Nur AKKAYA

China, The United States And Japan in A Changing International Order: Historical Foundations Challenged By The Rise Of China

Değişen Uluslararası Düzendeki Çin, ABD ve Japonya: Çin'in Yükselişi ile Aşınan Tarihsel Temeller

Cem YILMAZ

Küresel Ekonomik Güç Dengesi ve Güvenlik Politikaları

Global Economic Balance of Power and Security Policies

Mihriban BİLDİR

Kitap İncelemeleri
Book Reviews

Ersal Yavi

Unutulmayan Fırtına Vali Recep Yazıcıoğlu

Muhammet NEGİZ

Editörler Kurulu / Editorial Board

Baş Editör / Editor-in-Chief

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Özgür Tüfekçi
- Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Hülya Kınık
- Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Göktuğ Kıprızlı
- Arş. Gör. / Research Assist. Fevzi Kırbaşoğlu

Kitap İnceleme Editörleri / Book Review Editors

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Bülent Şener (*Türkçe Kitap / Books in Turkish*)
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Murat Ülgül (*İngilizce Kitap / Books in English*)

Alan Editörleri / Section Editors

- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Fatma Akkan Güngör
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Yılmaz Bayram
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ayça Eminoğlu
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Vahit Güntay
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Erol Kalkan
- Professor İsmail Köse

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Dr. Shane Brennan – American University in Dubai, UAE
- Dr. Alessia Chiriatti – University for Foreigners of Perugia, Italy
- Professor Murat Çemrek – Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Rahman Dağ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Federico Donelli – University of Genoa, Italy
- Professor Süleyman Erkan – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Professor Monique Sochaczewski Goldfeld – Escola de Comando e Estado-Maior do Exército, Brazil
- Dr. Ayla Göl – York St John University, UK
- Professor Emre İşeri – Yaşar Üniversitesi, Türkiye
- Professor Gökhan Koçer – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. SungYong Lee – University of Otago, New Zeland
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ali Onur Özçelik – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
- Professor Alp Özerdem – George Mason University, USA
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Kaan Renda – Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Paul Richardson – University of Birmingham, UK
- Professor Didem Ekinci Sarier – Çankaya Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Hüsrev Tabak – Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye

Novus Orbis

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Journal of Politics and International Relations

ISSN: 2687-220X

Cilt 6 | Sayı 1 | 2024
Volume 6 | Number 1 | 2024

İçindekiler / Table of Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

4

Ekonomik Faydacılığın Bir Örneği Olarak Türkiye-İsrail İlişkileri

Türkiye-Israel Relations As a Case of Economic Utilitarianism

Fevzi KIRBAŞOĞLU & Meltem HASANÇEBİ

29

The Impact Of Climate And Geopolitical Changes On Russia's Energy Policies In The Arctic Region

İklim ve Jeopolitik Değişikliklerin Rusya'nın Arktik Bölgesindeki Enerji Politikalarına Etkisi

Ferdi GÜÇYETMEZ & Sina KISACIK

55

Ottoman Bureaucrats Educated At The Translation Chamber And Their Effects On The State Administration In Modern Ottoman Diplomacy

Modern Osmanlı Diplomasisinde Tercüme Odası Çıkışlı Osmanlı Bürokratları ve Devlet Yönetimine Etkileri

Sacide Nur AKKAYA

92

China, The United States And Japan In A Changing International Order: Historical Foundations Challenged By The Rise Of China

Değişen Uluslararası Düzeninde Çin, ABD ve Japonya: Çin'in Yükselişi ile Aşınan Tarihsel Temeller

Cem YILMAZ

118

Küresel Ekonomik Güç Dengesi Ve Güvenlik Politikaları

Global Economic Balance of Power and Security Policies

Mihriban BİLDİR

Kitap İncelemesi / Book Review

Ersal Yavi

Unutulmayan Fırtına Vali Recep Yazıcıoğlu

Muhammet NEGİZ

153

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations | Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Volume 6 | Cilt 6
Number 1 | Sayı 1
2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

**KÜRESEL EKONOMİK GÜÇ DENGESİ VE
GÜVENLİK POLİTİKALARI**

Mihriban BİLDİR*

Makalenin Geliş Tarihi // Received: 27.04.2024
Düzeltilme Tarihi // Revised: 28.06.2024
Yayına Kabul Tarihi // Accepted: 28.06.2024

Öz

Ekonomik düzlemde dünyada çok kutupluluk giderek derinleşmektedir. Tedarik zincirleri karmaşık ve geniş bir uluslararası ağ haline gelmiş ve küresel düzeyde ara mal ticareti nihai mal ticaretini aşmıştır. Artan uzmanlaşma verimlilik kazanımlarına yol açarken aynı zamanda küresel değer zincirleri küresel ekonomi için bir kırılma kaynağı haline gelmiştir. Olumlu küresel koşullar altında nispeten iyi çalışan üretim zincirleri ve finansman ağlarının COVID-19 ve artan jeopolitik gerilim zamanlarında daha az dayanıklı olduğu ortaya çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkeler arasında artan ticari faaliyet ve ortak çıkarların siyasi yakınlaşmayı da beraberinde getirmesi gelişmiş ülkelerin ekonomi ve ulusal güvenlik hedeflerinin çatışmaya başlamasına yol açmış, gıda güvensizliği, enerji kıtlığı ve eksikliği gibi daha önce göz ardı edilen gelişmelerin de etkisiyle güvenlik tanımı savaş ve terörizmle ilgili konuların ötesine geçmiştir. Ekonomik güvenliğin korunması stratejik teknoloji politikaları oluşturulmasını ve büyümeyi baltalamadan güvenlik tehditlerini etkisiz hale getiren karmaşık kararlar almayı gerektirmektedir. Küresel ekonomik tahminler gelecekte Çin ile ABD arasında bir hegemonik mücadele olasılığını güçlendirmektedir. Ekonomik

* Strateji ve Bütçe Uzmanı, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, ORCID: 0009-0008-2985-4970, mihriban.tag@sbb.gov.tr

güç mücadelesinde olduğu gibi uluslararası güvenlik alanında da ABD-Çin ilişkileri karmaşık bir görünüm içermektedir. Artan jeopolitik gerilimler ile modernizasyon gereksinimleri savunma harcamalarındaki artışın önümüzdeki yıllarda devam edeceğine işaret etmektedir. Diğer yandan, özellikle gelişmekte olan ülkelerde artan kamu borçları ve vergi artışlarının siyasi maliyetinin artması ile savunma harcamalarının finansmanı küresel düzeyde tartışılmaktadır. Bu çalışmada veriler ışığında ekonomik güç dengesinin mevcut durumu incelenerek geleceğe yönelik projeksiyonlar doğrultusunda küresel ekonomik güç dengesi ve güvenlik politikalarının seyri ile ilgili tahminler değerlendirilmiştir.

Keywords: ABD, Çin, Güvenlik, Ticaret, Küreselleşme

Global Economic Balance of Power and Security Policies

Abstract

Economic multipolarity is gradually deepening in the world. Supply chains have become a complex and extensive international network, and global trade in intermediate goods has exceeded trade in final goods. While increased specialisation has led to efficiency gains, global value chains have also become a source of vulnerability for the global economy. Production chains and financing networks that worked relatively well under favourable global conditions have proven less resilient in times of COVID-19 and increased geopolitical tension. Increasing commercial activity and common interests among developing countries, as well as political rapprochement, have led to conflict between the economic and national security goals of developed countries, and with the impact of previously ignored developments such as food insecurity, energy scarcity and scarcity, the term “International Security” has become increasingly difficult to define. Protecting economic security requires establishing strategic technology policies and making complex decisions that neutralise security threats without undermining growth.

Global economic forecasts strengthen the possibility of a hegemonic struggle between China and the USA in the future. As in the struggle for economic power, US-China relations are complex in the field of international security. Increasing geopolitical tensions and modernisation requirements indicate that the increase in defence expenditures will continue in the

coming years. On the other hand, the financing of defence expenditures is being discussed at the global level due to the increasing political costs of increasing public debts and tax increases, especially in developing countries. In this study, the current situation of the economic power balance is examined in the light of the data and predictions about the course of the global economic power balance and security policies are evaluated in line with future projections.

Keywords: USA, CHINA, Security, Trade, Globalization

Giriş

Uluslararası ilişkilerde hegemonya ilişkileri ile güç dengesi arasındaki ilişkiyi tanımlamanın birçok yöntemi vardır. Realistler, uluslararası arenadaki temel aktörleri, kendi güvenliğini düşünen, kendi ulusal çıkarları doğrultusunda hareket eden, güç mücadelesi veren devletler olarak görürler. Realist görüşlerin aksine liberaller uluslararası ilişkilerin yalnızca ulus devletlerin uluslararası güç dengesi tarafından değil, aynı zamanda uluslararası ve uluslar üstü yapılar ve uluslararası hukuk tarafından da belirlendiğini savunmaktadır. Her iki teoriye göre; ekonomik güç, uluslararası ilişkilerin belirlenmesinde ve hegemonyanın oluşmasında temel faktörlerden biridir. Teknolojik gelişmeler ile birlikte oluşan önemli verimlilik ve üretim artışları ile birlikte değer zincirlerinin genişlemesi ve karmaşık hale gelmesi, sınır ötesi sermaye akışlarının ve gelişmekte olan ülkelerin küresel ticarete entegrasyonunun önemli ölçüde artması ile küresel ekonomik dengeler siyasi dengeleri sarsıcı bir biçimde değişmiştir. Küresel mal ticaretindeki dengelerin başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkeler ve onların oluşturdukları bölgesel iş birlikleri lehine gelişmesi ve bu ülkelerin stratejik sektörlerde teknolojik rekabet yarışı içine girmesi ile paralel olarak oluşan güvenlik kaygıları jeoekonomik parçalanma ve çok kutupluluğun artmasına neden olmaktadır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde tartışılacağı üzere, küresel ekonomik entegrasyonun politika odaklı olarak geri çevrilmesinin özellikle ABD ve gelişmiş ülkeler açısından yaratabileceği sonuçlar oldukça belirsizdir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile birlikte ABD'nin Avrupa'daki güvenlik ayak izinin azalması ve Avrupa'nın askeri kapasite kaybı tartışılmaya başlanmıştır. NATO'nun savunma harcamalarında üye ülkelere getirdiği %2 ölçütü¹ ortak güvenlik ve savunma çabalarına bağlılık açısından önem arz etmekle birlikte yaratması beklenen çıktı açısından belirsizler bulunmaktadır. Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkelerde artan

kamu borçları ve zorunlu harcamalar nedeniyle devlet bütçesinde politika imkânlarının daralması, sosyal harcamaların artışına yönelik ihtiyaçlar ve vergilemede sınırlı hareket olanağı nedeniyle savunma harcamalarının sürdürülmesi ve artışı önemli ölçüde kamuoyunun ikna edilmesine bağlıdır. Diğer yandan, teknolojik gelişmeler ile birlikte askeri harcamalarda teknolojik rekabetin yoğunluğu artacaktır. Küresel ekonomik parçalanmanın devam etmesinin yaratacağı şoklar ile beraber düşünüldüğünde güvenlik hedefleri ile ekonomik hedefler arasındaki uyumsuzluklar siyasi bir boşluk alanı yaratma potansiyeline sahiptir.

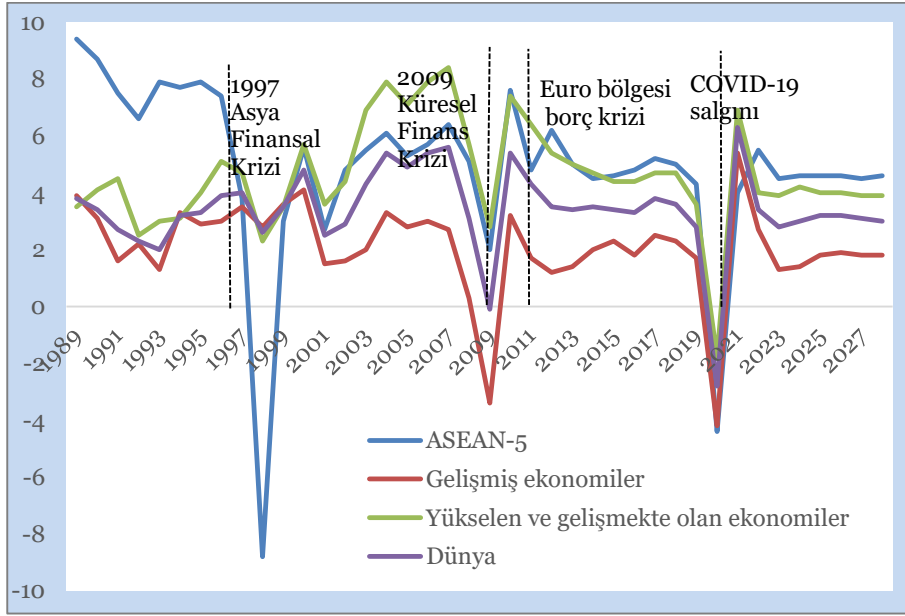
Küresel Ekonomik Görünüm ve Güç Dengesi

Küresel güç dengesi sisteminin temeli 1789-1945 dönemindeki ekonomik, politik ve sosyal gelişmelere dayanmaktadır. 1914 yılına kadar küresel ticaretin altın standardı tarafından kolaylaştırıldığı ve ulaşımdaki ilerlemelerin ticaret maliyetlerini büyük ölçüde düşürmesi nedeniyle ticaret hacminin arttığı bir dönem yaşanmıştır. 1914-45 dönemi ise uluslararası çatışmalar ve korumacılığın yükselişi nedeniyle küreselleşmenin dramatik bir şekilde tersine döndüğüne tanık olmuştur. Bu dönemde Milletler Cemiyeti'nin çok taraflı iş birliğini teşvik etme çabalarına rağmen, ayrımcı ticaret engellerinin uygulanması ve altın standardının para bloklarına bölünmesinin ardından ticaret bölgeselleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre sonra başlayan Bretton Woods dönemine yeni uluslararası kurumların (IMF, Dünya Bankası, Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması vb.) yaratılması damgasını vurmuştur. Bu dönemde altına sabitlenmiş ABD doları, dolara sabitlenmiş diğer döviz kurlarıyla birlikte sistemin temel taşı haline gelmiş, Eisenhower doktrini ve Marshall Planı gibi soğuk savaş politikalarıyla dünyadaki nüfuzunu artırmış ve küresel bir güç haline gelmiştir. Batı Avrupa'nın ekonomik olarak desteklenmesi, 1945'ten günümüze kadar hüküm süren ABD hegemonyasının kapısını açmıştır. 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulması küresel dinamikleri artırmış ve Batı Blokunun güçlenmesine yol açmıştır. 1960'lı yıllardan sonra küreselleşme ivme kazanmış, üretim uluslararasılaşmış ve uluslararası finans sermayesi güçlenmeye başlamıştır. Bu dönemde IMF, Dünya Bankası ve GATT gibi uluslararası kuruluşlar küresel ekonomide etkinliklerini artırmıştır.

Jeopolitik, stratejik ve sosyo-kültürel nedenlerle birlikte askeri-endüstriyel verimlilikteki büyük değişimler 20. yüzyılın "ideoloji çağı" olmasına yol açmıştır. 1953-1980 yılları arasında ABD merkezli kavramsal araçlar: özgürlük, zenginlik ve refah,

batı bloğunun temel değerleriydi. Ancak uygulamada bu hedeflere ulaşmada bazı zorluklar yaşanmıştır. 1980 sonrası dönemde Çin de dâhil olmak üzere büyük gelişmekte olan piyasa ekonomilerindeki ticaret engellerinin kademeli olarak kaldırıldığına ve eski Sovyet bloğunun küresel ekonomik sisteme entegrasyonu da dâhil olmak üzere benzeri görülmemiş düzeyde uluslararası ekonomik iş birliğine tanık olunmuştur. Bu dönemde ticaretteki artışın büyük kısmı serbestleşmeden kaynaklanmıştır (Baier ve Bergstrand, 2001). 1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), ticaret anlaşmalarını denetleyen, müzakereleri ve anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştıran yeni çok taraflı kurum haline gelmiştir. Sınır ötesi sermaye akışlarının artması ve küresel finansal sistemin karmaşıklığı ülkeler arasındaki bağlantı ağını oldukça sofistike hale getirmiştir. Ulusal ve uluslararası bankacılık sektörünün büyük ölçüde genişlemesi ve devlet bürokrasisinin ortaya çıkması, ekonomik dengeler ile askeri dengeler arasındaki bağlantıyı güçlendirmiştir.

Küreselleşme genellikle fikirlerin, insanların, malların, hizmetlerin ve sermayenin ulusal sınırların ötesine giderek daha fazla ekonomik entegrasyona yol açan serbest akış süreci olarak tanımlanır. 1990-2020 döneminde küreselleşme ile beraber dünya reel GSYH büyümesi satın alma gücü paritesine göre %2,3 oranında artış göstermiştir². Bu dönemde sınır ötesi finansal akışların hem hacmi hem de türleri genişlemiş, insanların ve bilginin sınır ötesi hareketi yeni seviyelere ulaşmıştır. İnternet kullanıcılarının sayısının 2022'de dünya nüfusunun yaklaşık %66'sına ulaşmasıyla dünya her zamankinden daha fazla birbirine bağlı hale gelmiştir. Tedarik zincirleri oldukça uluslararası hale gelmiş ve bu gelişme vasıflı ancak daha ucuz işgücüne sahip ülkelere dış kaynak kullanımı yoluyla gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, ara mal ticareti nihai mal ticaretini aşmıştır. Artan uzmanlaşma verimlilik kazanımlarına yol açarken aynı zamanda küresel değer zincirleri için bir kırılma kaynağı haline gelmiştir. G7 ülkeleri ile gelişmekte olan Asya ekonomileri arasında 1980'li yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başlayan ekonomik büyüme farkı, özellikle 2000'li yıllardan sonra derinleşmiştir. 1929 Büyük Buhranı'ndan sonra yaşanan en ciddi küresel ekonomik kriz olan 2009 finans krizi, gelişmiş ülkelerin ekonomik güç kaybına neden olmuş ve yapısal ekonomik sorunlar Avrupa'daki borç kriziyle birlikte özellikle para politikası ve maliye alanında daha da belirgin hale gelmiştir. Krizden çıkışın beklenenden uzun sürmesi, mevcut ekonomik ve kurumsal yapıların etkinliğinin sorgulanmasına neden olmuş ve küresel sermaye akımlarının daha hızlı ve sistematik bir biçimde belirleyici hale gelmesi uzun vadeli finansal krizlere yol açmıştır (Bkz. Grafik 1).



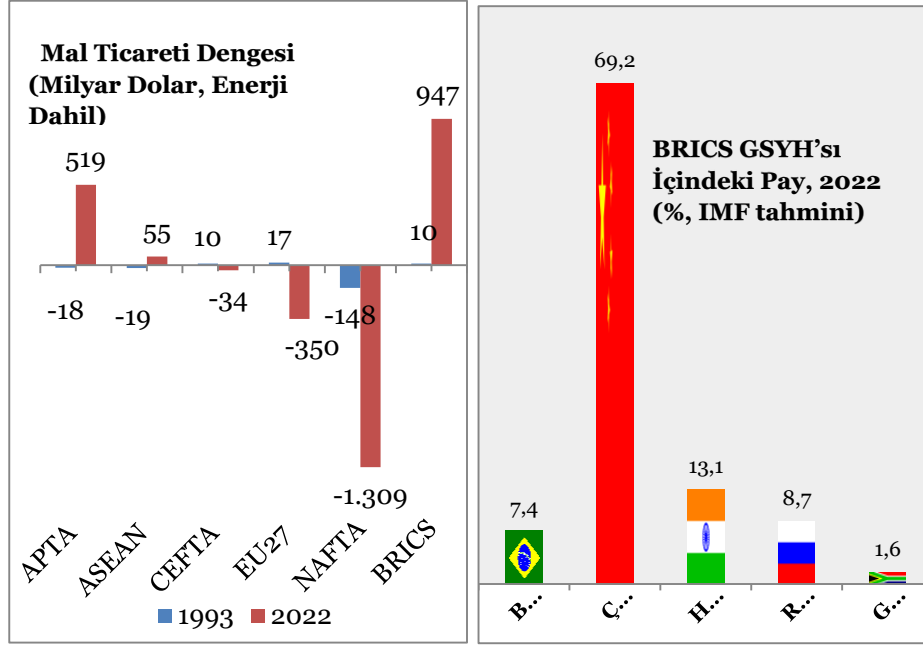
Grafik 1: Reel GSYH Büyümesi (% Değişim) (IMF).

Ekonomik düzlemde dünyada çok kutupluluk giderek derinleşmektedir. Gelişmekte olan ülkeler son yirmi yılda dünya büyümesinin motoru haline gelmiştir. Bu gelişmede Çin ve Hindistan'ın ekonomik gelişiminin rolü çok büyüktür. Çin 1990-2000 döneminde reel olarak ortalama %10 büyürken, bu dönemde ABD'de ekonomik büyüme ortalama %3,3 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Hindistan ortalama %5,6 büyümüştür. AB, Japonya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri 1995 yılında küresel GSYH'nın %74'ünü oluştururken, 2019'da ağırlıkları yaklaşık %50'ye düşmüştür. Gelişmiş ekonomilerin küresel imalattaki payındaki düşüş dramatik olmuştur ve Dünya Bankası verilerine göre Çin küresel imalat katma değerinin kabaca üçte birini oluşturur duruma gelmiştir. Bu gelişmeler ülkelerin ekonomik sınıflandırmalarında da değişikliklere yol açmış ve IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomik kuruluşlar bu ülkeler için eski terminoloji yerine yeni bir terminoloji kullanmaya başlamıştır; “*yükselen ve gelişmekte olan ülkeler*”.

Bu gelişmeler ile son on yılda ekonomi ve ulusal güvenlik çatışmaya başlamış, güvenlik tanımı, gıda güvensizliği, enerji kıtlığı, enerji eksikliği gibi daha önce göz ardı edilen ekonomik ve çevresel sorunlar nedeniyle savaş ve terörizmle ilgili konuların ötesine geçmiştir. Nitekim 2021 IPSOS Dünya Ekonomik Forumu anketi, küreselleşmeye ve ticarete verilen desteğin azaldığını, katılımcıların yarısının bunun faydalarından emin olmadığını ve üçüncüsünün ise ticaret engellerini savunduğunu göstermektedir. ABD pazarları rakiplerinin pazarlarıyla iç içe

geçmiş, tüketici elektroniği ve çip teknolojisi askeri yapay zekanın motorları haline gelmiş ve ticaret politikaları güvenlik politikalarından kolayca ayrılamaz duruma gelmiştir (Farrell ve Newman, 2023).

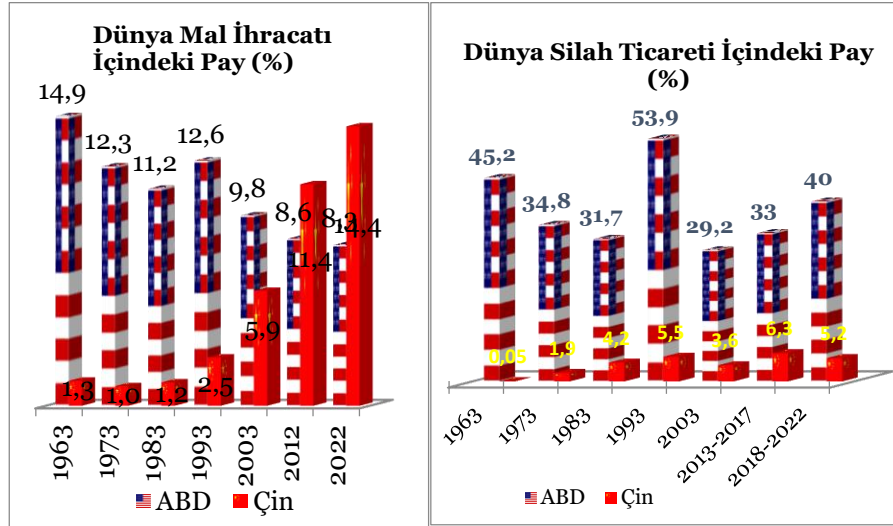
Ekonomik güvenliği korumak, güvenlik tehditlerini yönetmek ve öngörülme tehditlerle başa çıkmak için yeterli politika bant genişliği yaratırken büyüme ve inovasyonun gidişatını da göz önünde bulundurmaya ve karmaşık kararlar almayı gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, ekonomik kısıtlamaların büyümeyi baltalamadan güvenlik tehditlerini etkisiz hale getirmesi beklenmektedir. Çoğunlukla stratejik değerlendirmelerin yönlendirdiği, politika odaklı ekonomik entegrasyonun tersine çevrilmesi jeoekonomik parçalanma olarak tanımlanmaktadır ve ticaret, sermaye akışı, işçilerin ulusal sınırlar boyunca hareketi, uluslararası ödemeler ve küresel kamu malları sağlamak için çok taraflı iş birliği de dâhil olmak üzere ülkelerin birbirleriyle ekonomik olarak ilişki kurduğu farklı kanalların herhangi birinde ve tümünde geri dönüşleri kapsar (Aiyar vd. 2023). COVID-19 salgını, küresel ekonomik düzendeki jeopolitik parçalanmayı derinleştirici etkide bulunmuştur. Pandeminin en yoğun olduğu dönemde birçok ülke tıbbi ürünler ve gıda maddelerine ihracat kısıtlamaları getirmiş ve bu dönemde ihracat yasakları ticaret kısıtlamalarının yaklaşık %90'ını oluşturmuştur. Dünya çapındaki uluslararası askeri çatışmaların sayısı istikrarlı bir şekilde artarken, Ukrayna'nın işgali jeopolitik çatlağı tetiklemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana liberal uluslararası düzene yönelik en önemli tehdidi temsil eden Rusya'nın Ukrayna'yı işgali yüksek gıda ve enerji fiyatları, ekonomik durgunluk riskleri ve birçok ülkedeki borç baskıları yoluyla küresel doğrudan yabancı yatırımları olumsuz etkiledi. 2022 yılında küresel doğrudan yabancı yatırım akışı %12 azalarak 1,3 trilyon dolara gerilemiştir (UNCTAD, 2016). Küresel düzeyde daha sıkı finansman koşulları, artan faiz oranları ve finansal piyasalardaki belirsizlikler nedeniyle uluslararası proje finansmanı anlaşmalarının değeri 2022'de %25, birleşme ve satın alma satışları %4 geriledi. Batılı ülkelerin Rusya ve Belarus'a uyguladığı yaptırımlar, enerji ve tarımsal emtia piyasalarında büyük çalkantılara neden olurken, birçok ülke de tarım ürünleri ve gübrelere ihracat yasağı getirdi.³ Derinleşen jeopolitik çatışma, Avrupa enerji piyasalarında büyük hasara yol açarak aşırı dalgalanmalara ve enerji kıtlığı korkusuna yol açmıştır. Sonuç olarak, olumlu küresel koşullar altında nispeten iyi çalışan üretim zincirleri ve finansman ağlarının, COVID-19 ve artan jeopolitik gerilim zamanlarında daha az dayanıklı olduğu ortaya çıkmıştır.



Grafik 2: Bölgesel Ekonomik Göstergeler (UN Comtrade, UNCTAD database, IMF, World Economic Outlook Database, October 2022 (APTA: Asia-Pacific Trade Agreement (Önceki Bangkok anlaşması) ASEAN: Association of South-East Asian Nations CEFTA: European Free Trade Association USMCA: US-Mexico-Canada Agreement (Önceki NAFTA anlaşması))

Gelişmekte olan ülkelerin artan ekonomik dinamikleri doğrultusunda küresel değer zincirlerinin yayılması ve çokuluslu şirketlerin doğuya doğru üretim kaymaları sonucunda bölgesel birliktelikler ekonomik ve politik olarak güçlenmiştir. NAFTA ve AB gibi gelişmiş ülkelerin bölgesel ekonomik entegrasyonları giderek gelişmekte olan ülkelere bağımlı hale gelirken, ASEAN ve BRICS ekonomileri ticaret hacimlerini önemli ölçüde artırmıştır. (Bkz. Grafik 2) Gelişmekte olan ülkeler arasında artan ticari faaliyet ve ortak çıkarlar siyasi yakınlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Rusya ve Çin'in, Suriye'ye yönelik uluslararası askeri operasyonlara karşı veto hakkını kullanarak siyasi bir blok oluşturması buna örnek olabilir. Çin'in GSYH'si, 2023 yılı için diğer dört BRICS üyesinin toplam ekonomik üretiminden yaklaşık 2 ya da 3 kat daha fazladır. Buna ek olarak Çin'in tüketimi arttıkça BRICS ülkeleri için pazar olarak önemi de artmıştır. Çin'in Rusya, Brezilya ve Güney Afrika'dan yaptığı ithalatın ağırlıklı olarak enerji ve doğal kaynaklara yöneldiği ve Pekin'in önümüzdeki yıllarda giderek daha fazla yabancı kaynaklara bağımlı olacağı tahmin edilse de giderek artan ekonomik gücü küresel gelecek tahminlerine dair belirsizlikleri artırmaktadır. Gerçekte Çin son on yılda ekonomik anlamda süper ekonomik güç haline gelmiştir. 1989 yılından sonra Çin radikal ekonomik reformları uygulamaya başlamıştır. Öte yandan Çin'de merkezi otoriter rejim güçlendi. Çin, 2001 yılında

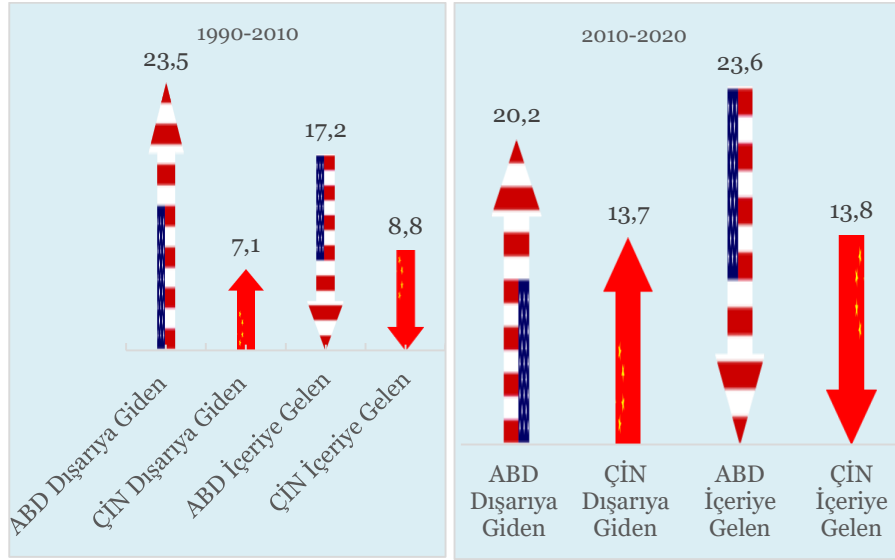
DTÖ'ye üye oldu ve şu anda dünya ihracatının lideri konumundadır. Çin'in dünya ihracatındaki payı 2003'te %5,9 iken 2022'de %14,4'e yükseldi; bu oran ABD'nin 6,1 puan üzerindedir. (Bkz. Grafik 3) Öte yandan ABD'nin silah ve savunma sistemi ticaretinde nispi olarak önemli bir üstünlüğü vardır ve bu sektörler ABD'nin ekonomik büyümesine önemli katkı sağlamaktadır.



Grafik 3: ABD-ÇİN Ticaret Rekabeti (WTO database, SIPRI database)

1978 yılında ilk kez açık kapı politikasını benimseyen Çin geçtiğimiz yirmi yılda doğrudan yabancı yatırımlarda çok yüksek miktarda artış yaşadı. 1990'da 3,49 milyar ABD doları gibi mütevazı bir tabandan başlayan Çin'in doğrudan yabancı yatırım girişi 1997'deki Asya Mali Krizi nedeniyle bir miktar yavaşlansa da 1998'de hızla 44,2 milyar ABD dolarının üzerine çıktı. Aralık 2001'de DTÖ'ye katılımı Çin'i uluslararası bir konuma yükseltti ve 2003 yılında doğrudan yabancı yatırım hedefi olarak en üst sıralarda yer aldı. 2005 yılında doğrudan yabancı yatırım girişi 70 milyar doların üzerinde rekor bir seviyeye ulaştı (Fung vd., 2008). 2000'li yılların başında doğrudan yabancı yatırım çıkışlarındaki dünya çapındaki düşüşe rağmen Çin ABD'yi geçerek dünyanın en büyük ikinci doğrudan yabancı yatırım destinasyonu haline geldi. Deng Xiaoping'in 1992'deki güney gezisinde yaptığı "Fareleri yakaladığı sürece kedinin siyah veya beyaz olması umurunda değil, sosyalizmin de piyasa mekanizmaları olabilir" açıklamalarının⁴ ardından pek çok sektör yabancı yatırımcılara açıldı. İmalat, perakende, emlak, ulaştırma ve bankacılık gibi sektörler daha fazla yabancı sermayenin girmesiyle birlikte Çin'deki doğrudan yabancı yatırımlar, hizmet sektörlerine doğru giderek artan bir payla, emek ve sermaye yoğun üretimden esas olarak teknolojiye dayalı

üretime doğru kaymaya başladı. Çin'in kıyı şeridi boyunca uzanan en büyük doğrudan yabancı yatırım destinasyonları (Pekin, Fujian, Guangdong, Hainan, Hebei, Jiangsu, Liaoning, Shandong, Shanghai, Tianjin ve Zhejiang) geleneksel sanayinin yanı sıra teknoloji yoğun ve yüksek kaliteli mal endüstrisine odaklanmıştır. Planlanmış sektörel ve bölgesel kısıtlamalar ve teşvikler ile tekel karşıtı düzenlemeler eksenlerinde oluşturulmuş olan Çin'in doğrudan yabancı yatırım politikaları düşük işgücü ve diğer üretim maliyet avantajını koruma hedefinden çok teknoloji transferini hedeflemiştir. Çevreye zarar veren endüstriler, teknik hizmetler ve jeolojik arama, kültür, spor ve eğlence sektörlerinde doğrudan yabancı yatırım yasaklanmıştır. Çin'in doğrudan yabancı yatırım ile teknoloji transfer etme politikasının önemli bileşenlerinden biri şirket biçimleridir. *Çin-yabancı ortak girişimleri (Sino-foreign Joint Ventures)* diğer yabancı ekonomik kuruluşlar ve bireylerle ortak sermayeli olarak oluşturulurlar. Ancak bu yatırımların Çin'in yerli sanayisini geliştirme, teknoloji transferi yapma ve Çin vatandaşlarını üst düzey yönetici pozisyonlarına yerleştirme çabası içinde olması nedeniyle uzun bir müzakere süreci bulunmaktadır⁵. Çin'de doğrudan yabancı yatırımın güçlendirilmesinde diğer önemli politika olan *Özel Ekonomik Bölgeler* dışa yönelik stratejinin önemli bir unsurudur. Özel ekonomik bölgelerde sunulan vergi teşvikleri diğer bölgelere göre daha avantajlı olup, teknoloji ve ihracat odaklı doğrudan yabancı yatırım için fırsatlar sunmaktadır (Ota, 2003). Sadece ucuz işgücü ve üretim maliyeti avantajına dayanmayan bu stratejik doğrudan yabancı yatırım politikasının temel başarısı, Çin'de orta ve yüksek teknolojili mallar üretilmesine öncülük etmesidir. Bu şirketler teknolojiyi yavaş yavaş yeni ve gelecek vaat eden pazarlara taşıyarak ürün yaşam döngüsü boyunca karlarını maksimuma çıkarırken Çin'in dünya yüksek teknoloji ihracatından aldığı pay, özellikle orta ve yüksek teknolojili sektörlerde önemli artış göstermiştir (Blanchard, 2007). 2019 yılı itibarıyla Çin'in yüksek teknoloji ihracatının dünya yüksek teknoloji ihracatı içerisindeki payı (cari fiyatlarla) %25 iken ABD'nin payı %20 seviyesindedir (Aiyar vd., 2023). 2040 yılına gelindiğinde Çin'in ticari, sivil ve askeri cephelerde rekabet ederek uzayda ABD'nin en önemli rakibi olacağı ve Beidou uydu navigasyon sistemi gibi Çin uzay hizmetlerinin Batılı seçeneklere alternatif olarak dünya çapında kullanılacağı tahmin edilmektedir (NIC, 2021).



Grafik 4: Bölgeye Göre Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku* (Dünya içindeki % pay, 1990-2022) (UNCTAD FDI/MNE database (www.unctad.org/fdistatistics). *Çin verisine Hong Kong, Çin Makao, Çin Moğolistan ve Tayvan dâhildir)

Ekonomik bağımlılık biçimlerinin değişmesi farklı bölge ve ülkeler arasındaki güç dengelerini yavaş da olsa değiştirmektedir. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerin uzun vadeli ekonomik büyüme eğilimi gelişmiş ülkelere ayrılmakta ancak kısa vadede ticari ve finansal kanallar aracılığıyla karşılıklı bağımlılık devam etmektedir (Derviş, 2012). Artan karşılıklı bağımlılığın bir diğer nedeni de çok uluslu şirketlerin sınır ötesi operasyonlarının artmasıdır. Çok uluslu şirketler (ÇUİ) karlarını ulusal bir sistem yerine küresel bazda maksimize etmeyi amaçlamaktadır. ÇUİ'ler ve onların yabancı bağlı kuruluşları, dünya üretiminin ve GSYH'nın üçte birini, uluslararası ticaretin ise üçte ikisini oluşturmaktadır (May, 2019). Bu doğrultuda üretimlerini üretim maliyetleri daha düşük olan ve iç tüketimleri hızla artan Asya ülkelerine kaydırmışlardır. 1945 ile 1960'ların ortaları arasında Amerika Birleşik Devletleri tüm yeni doğrudan yabancı yatırım akışlarının %85'ini oluşturuyordu. Bu ABD firmaları, kimyasallar, elektrik, bilgisayarlar da dâhil olmak üzere bir dizi üründe dünyanın teknolojik yenilikçileriydi ve otomobil, elektrik ve ofis ekipmanı gibi diğer birçok sektörde önemli pozisyonlarda bulunuyorlardı (Jones, 2005). Ford'un, General Motors'un ve IBM'in Amerikalı olduğuna hiç şüphe yoktur. Amerikan milliyetçiliğinin temelini oluşturan bu şirketler, 1990'lı yıllardan sonra üretimlerini kısmen Asya'ya kaydırmış ve ekonomik faaliyetleri daha küresel hale gelmiştir. Böylece çokuluslu şirketler dünya güç dengesinde devletlerin yanı sıra yer alan önemli aktörler konumuna ulaşmıştır. ABD merkezli çok uluslu şirketlerin 2020 yılında 28,4 milyon

istihdam yarattığı tahmin edilmekle beraber aynı dönemde bu şirketlerin dünya çapında yarattığı istihdamın 42,4 milyon olduğu tahmin edilmektedir (BEA, 2016). Küreselleşme ile gelişen uluslar üstü ekonomik faaliyetler değer zincirleri aracılığı ile yatırımların ve teknoloji transferlerinin doğasını değiştirmiştir. Bu şirketlerin küresel ihracatın yarısını, dünya GSYH'sinin yaklaşık üçte birini ve küresel istihdamın yaklaşık dörtte birini oluşturduğu tahmin edilmektedir (OECD, 2018). 2018'de dünya genelinde tüm çevrimiçi alışveriş yapanların yaklaşık %25'inin sınır ötesi alışveriş yaptığı tahmin edilmektedir (NIC, 2021). Bu küresel ekonomik hâkimiyetin lobicilik yoluyla ekonomik kazanımların ülkeler arasındaki ve içindeki bölüşümünü de etkilemesi muhtemeldir. Lobicilik faaliyetleri hem “teşvikler” yani yeni yatırım vaatleri hem de “yoksunluklar” yani yatırımın geri çekilmesi tehdidi içermekte ve siyasi liderlerin sorunları tanımlamasında, politikaları geliştirmesinde ve hedefleri önceliklendirmesinde etkili olmaktadır (Nye,1974). Çokuluslu şirketler ve uluslararası ekonomi politikaları üzerine yapılan son çalışmalar, bu firmaların büyük yerli firmalardan daha fazla aktif ve güçlü siyasi aktörler olduklarını göstermektedir (Kim ve Milner, 2019). Nitekim ABD merkezli uluslararası şirketler geniş ölçüde uluslararası ticaret yanlısı bir yönde lobi yaparak iş yaptıkları belirli ülkeler grubuyla güçlü ticaret anlaşmalarını desteklemekle beraber ABD yönetimi için yatırım yapılan ülkelerin siyaseti üzerinde etki yapma kabiliyeti sağlamaktadır (Gertz, 2018). Çin'in bu küresel üretim ve ticaret aktörleri tarafından gelişmekte olan ülkelere biçilen kaftan olan ucuz mal ve emek temini dışına çıkan bir ilerleme patikası izlemesi ile birlikte çok uluslu şirketler ve ulus devlet ilişkilerinde geniş çaplı olmasa da bir paradigma değişimi başlamıştır.

DTÖ'ye katıldıktan sonra, ekonomik küreselleşmeye derinlemesine entegre olan Çin'in, üretiminde sermaye ve teknoloji yoğunluğunu önemli ölçüde artırması ile artan ABD dış ticaret açığı ekonomik zayıflık belirtisi olarak görülmeye başlanmıştır. Temmuz 2018'de başlayan ÇİN-ABD ticaret savaşlarının 550 milyar ABD doları tutarındaki Çin mallarına ve 185 milyar ABD doları tutarındaki ABD mallarına yönelik gümrük vergilerine yol açtığı tahmin edilmektedir.⁶ COVID-19 salgını, başta tedarik zincirlerindeki kesinti olmak üzere, küresel ekonomi üzerinde birbiriyle ilişkili bir dizi şoka neden olmuştur. Bu dönemde Çin'in karantinaya girmesinin dünyada tedarik zincirlerini önemli ölçüde etkilemesi endişeleri artırmıştır. Bu nedenlerle küresel düzeyde doğrudan yabancı yatırımlara çoğunlukla “temel güvenlik” çıkarlarını korumayı hedefleyen giriş ve mülkiyet kuralları ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir (Sztajerowska, 2023). 2020 yılında ABD Başkanı Donald Trump “Önce Amerika (*America First*)” yaklaşımı çerçevesinde⁷ “*Made*

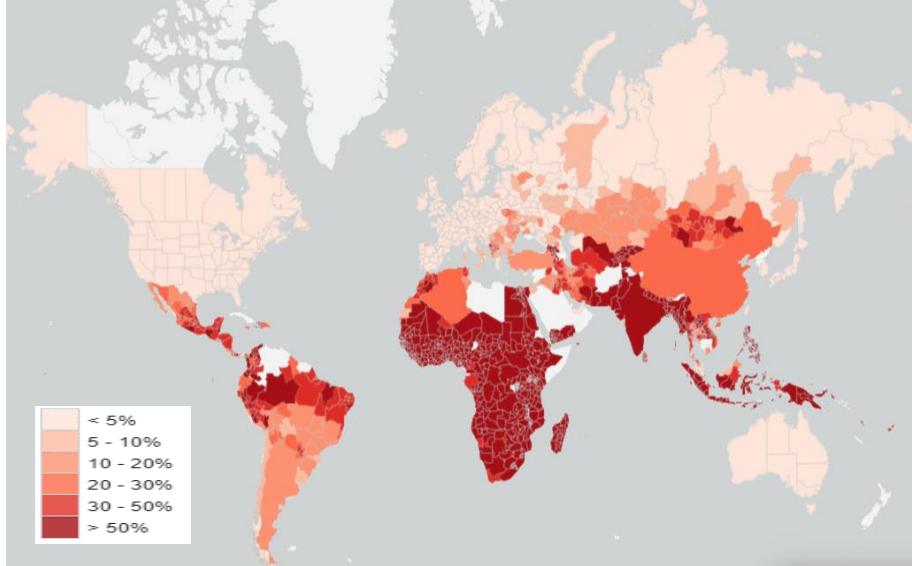
in America” üretimini genişletmek, imalat işlerini ABD ana karasına geri getirmek ve vatandaşlarının çok ihtiyaç duyulan hayat kurtaran ilaçlara erişimini sağlamak için bir idari kararnameyi imzaladı.⁸ ABD’li imalat şirketlerinin işleri Çin’den ABD’ye geri taşıyamazsa da en azından Vietnam veya Hindistan gibi daha ABD dostu başka bir ülkeye taşıyabileceği de bu dönemde dile getirilmiştir. Yarı iletkenler, nadir toprak elementleri, ilaç sektörü gibi kritik alanlarda tedarik zincirlerini parçalama ve yeniden inşa etme ve hassas teknolojilerde ihracatı kısıtlama çabaları ivme kazanmıştır. Fakat son derece karmaşık tedarik zincirleri bu fikrin hayata geçirilmesinde önemli bir engel teşkil etmiştir. Bu şirketlerin borsa değerlerine zarar verecek herhangi bir operasyona karşı oldukça dirençli olmaları ve çok yüksek vergi teşvikleri talep etmeleri diğer bir engeldir. Diğer yandan, “liberal uluslararasılık (liberal internationalism)” politikasından uzaklaşarak Çin ile bağları büyük ölçüde koparmanın bu ülkenin kendi ekonomik imparatorluğunu kurmasına neden olacağı yönünde eleştiriler dile getirilmiştir.⁹ Nitekim Trump’ın, ABD’yi Trans Pasifik Ortaklığından (Trans-Pacific Partnership) çıkarması Çin’in Asya Pasifik bölgesinde daha aktif bir rol oynaması için önemli bir fırsat yaratmıştır (Chow vd., 2018). Çin, bir yandan Asya, Afrika ve Avrupa’nın bazı bölgelerindeki ekonomileri Pekin’e bağlamayı amaçlayan iddialı *Kuşak ve Yol Girişimi* ile hâlihazırda kendi ekonomik alanını yaratma yolunda ilerlerken diğer yandan, bir sonraki büyük ekonomik dönüşümleri yönlendirmek için teknoloji geliştirme düellosunda ihtirash bir biçimde ilerlemektedir. 3 Kasım 2020 tarihinde gerçekleştirilen 59. başkanlık seçimlerinde iktidara gelen Joseph R. Biden Avrupalı ve diğer müttefiklerle ilişkileri ve küresel liderlik rolünü yeniden tesis etmek için çalışırken Washington’un Çin’e odaklanması değişmemiştir. Göreve geldikten sonra iklim değişikliği, göç, çevrenin korunması ve sivil haklar alanlarında dış politika alanında radikal değişiklikler yapsa da Çin’le ilgili ticaret politikalarında radikal bir değişikliğe gitmemiştir (Schoenbaum, 2023). Biden, tedbirsiz ticaret savaşlarının Amerikan orta sınıfına zarar verdiğini belirtmekle beraber Çin’in devlet mülkiyetindeki şirketlere verdiği sübvansiyonlar yoluyla Amerikan şirketlerinin teknolojilerinin ve fikri mülkiyetlerinin çalmasını engellenmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁰ Nitekim Biden, görevdeki ilk haftasında, Amerika Birleşik Devletleri’nin güvenliği ve ekonomisi için hayati önem taşıyan ürün ve endüstrilere yönelik tedarik zincirlerinin geniş bir incelemesini zorunlu kılan ve Amerikan devlet kurumlarının mümkün olan en geniş ölçüde, “Amerikan malı satın almasını” gerektiren 14005 sayılı Başkanlık Kararnamesini imzaladı.¹¹ Bu dönemde iki ülke arasındaki diplomatik ilerlemeye karşın, Biden 2022 yılında imzaladığı enflasyonu azaltma yasası ile yerli

üreticilere teşvikler sağlarken¹² 2023 yılında Amerikalı yatırımcıların, diğer yarı iletken türleri ve yapay zeka yatırımları konusunda Washington'u bilgilendirmesini zorunlu kılan bir idari kararnameyi yürürlüğe koydu.¹³ Diğer yandan, küresel ticareti şekillendirmek için "Asya'ya dönüş 2.0" ve "Hint-Pasifik stratejisi"¹⁴ ile yeni bir uluslararası küreselleşme paradigması oluşturmayı hedeflemektedir. Bu yeni küreselleşme paradigması DTÖ'nün çok taraflı ticaret sistemindeki rolünü azaltarak tercihli ticaret anlaşmalarının rolünü güçlendirmeyi ve tedarik zinciri rotalarını Çin'in egemenliğinden çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu politikalar neticesinde, 2019'un başlarından itibaren Çin'in ABD ithalatındaki payının aralarında Hindistan, Tayland ve Vietnam'ın da bulunduğu 25 Asya ülkesinin toplam payının altına düştüğü görülmektedir.¹⁵ Bilgisayar aksesuarları, yarı iletkenler ve telekomünikasyon ekipmanı gibi ABD'nin Çin'den ithalatının düştüğü ürün gruplarında Vietnam'ın payı önemli ölçüde arttı (Dolar,2023). Mevcut aşamada ise Başkan Biden, çelik üzerindeki tarifeleri üç katına çıkarmaktan, Başkan adayı Trump ise, Çin'e %60 tarife uygulamaktan söz etmektedir. Buna karşın, Çin alternatif pazarlar geliştirerek bu ticaret savaşının olumsuz etkilerini büyük ölçüde yavaşlatmıştır. Çin'in küresel ihracattaki payı giderek artmış ve ithalatının GSYH içindeki payı istikrarlı bir şekilde azalmıştır. Buna karşın, Trump dönemindeki vergi indirimleri ve Biden'ın büyük çaplı kamu harcama programları ABD bütçe açıklarının hızla artmasına neden olmuş ve bu da daha sonra rekor ticaret açıklarına yansımıştır.

Çin'in devlet kapitalizmi uygulamalarının dünya ekonomisini önemli ölçüde etkilemesi ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde artan savunma harcamaları neoliberalizmi daha tartışılabilir hale getirmektedir. Bu tartışmaların en önemli boyutunu artan gelir ve servet eşitsizlikleri oluşturmaktadır. Günümüz dünyasında gelir ve servet eşitsizliği en zengin ve en fakir ülkeler arasında ve ülkeler içinde de giderek artmaktadır. Gelir eşitsizliği ve işsizlik radikal fikirleri körükleyerek terörizm ve organize suç benzeri küresel güvenlik tehditleri yaratmaktadır.

Gelir dağılımı ve kadının sosyal konumu gibi sosyal göstergeler sadece ekonomik büyüme ile değil, aynı zamanda siyasi değerler ve sosyo-ekonomik düzen tarafından da belirlenir. Gelişmiş ülkeler gelir eşitsizliği açısından parçalı bir yapı gösterirken gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye paralel olarak gelişen kişi başına GSYH artışı aynı oranda gelir adaletine yansımamıştır. Mutlak yoksullukta Kuzey-Güney ayrımı devam etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişme ve teknolojiye erişimin artması bireyselliğin güçlenmesine katkıda bulunurken demokratikleşme süreçleri üzerinde aynı etkiyi göstermemiştir. Yüksek gelir düzeyleri

demokrasiyi desteklerken, yüksek büyüme oranları otoriter iktidar sahiplerini sağlamlaştırabilmektedir (Treisman, 2020). Çin'in gelir dağılımı kompozisyonuna bakıldığında Dünya Bankası verilerine göre en düşük gelir grubunun toplam gelirden aldığı payın 2008 yılında %5,24 olduğu görülürken 2020 yılında bu oran %7,22 seviyesine yükselmiştir.¹⁶ Bu gelişmede tarım istihdamının sanayiye kayması etkili olurken otomasyon ve emek yoğun ve düşük kaliteli imalatın Bangladeş ve Vietnam gibi ülkelere kayması ortalama ücreti artırmıştır. Zenginlik az sayıda kişide yoğunlaşsa da, ortalama ücretin istikrarlı bir biçimde artışının da yardımıyla, eşitsizliğin Çin'in siyasi istikrarı üzerindeki olumsuz etkisi çok az olmuştur (Whyte, 2010). Diğer yandan, 2030'lı yıllara gelindiğinde orta gelir tuzağına düşmesi halinde bu durumun Çin'in iç istikrarını bozacağı yönünde öngörüler mevcuttur (NIC,2021).

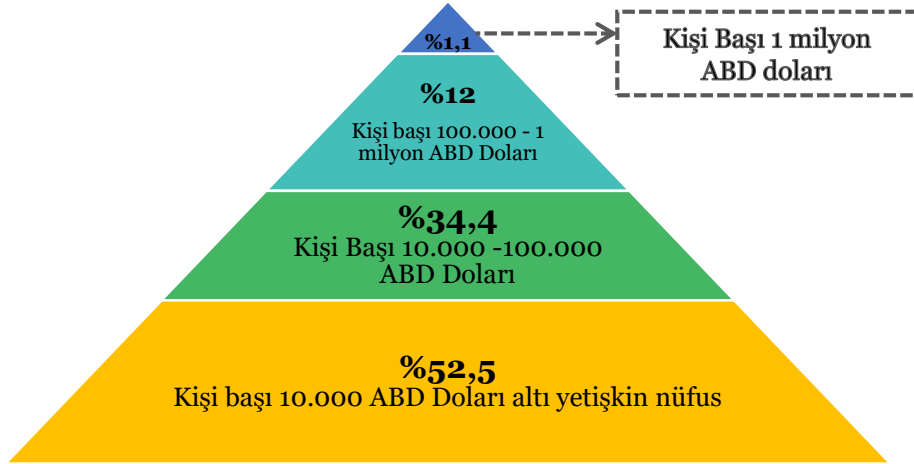


Grafik 5: Küresel Yoksulluk¹⁷/Kişi Başına Geliri 6,85 \$/gün'ün altında olanların oranı* (2019, 2017 SAGP) (World Bank Geospatial Poverty Portal, <https://pipmaps.worldbank.org/en/data/datatopics/poverty-portal/home>)

2000 yılından sonraki yirmi yılda küresel ekonomide net varlık değeri ve borçların toplam GSYH'den daha hızlı büyümesi küresel servet birikiminin artmasına neden olmuştur. Bu dönemde her 1 dolarlık net yeni yatırım için 1,90 dolarlık yeni borç yaratılmıştır.¹⁸ Dünya genelinde servet dağılımına bakıldığında 2022 yılında en zengin %1'in servetinin toplam içindeki payının %44,5 olduğu görülmektedir. Küresel servetin 2022-2027 döneminde %38 artarak 2027 yılına kadar 629 trilyon ABD dolarına ve milyoner sayısının 86 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde Çin'in servet artışının küresel ortalamanın üzerinde olacağı tahmin edilmektedir.¹⁹ Küresel

servet piramidinde ortada yer alan iki bölümünde (Kişi başına 10.000 Dolar ile 1 Milyon Dolar arasında servete sahip nüfus) Çin'in baskın olduğu ve burada yer alan yetişkin nüfusun %36'sına sahip olduğu görülmektedir. Diğer yandan, en üst %birlik servet diliminde ABD'den 21.037 kişi bulunurken Çin'de 5.583 kişi bu servete sahiptir.

Net sıfır karbon emisyonuna geçiş, gelişmiş ülkelerde yıpranan alt yapı yatırımlarının yenilenmesi, teknolojik dönüşüm ve dijitalleşme alanında oluşan rekabet yatırım ihtiyacını artırmaktadır. Jeopolitik parçalanmanın derinleşmesi ile beraber çip ve temiz enerji gibi stratejik alanlar başta olmak üzere tedarik zincirlerinin yeniden yapılandırılması yatırımları artıracaktır. Buna ilave olarak, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından artan savunma harcamaları ile küresel düzeyde azalan tasarruflarla beraber artan borçlanma ihtiyacı yatırım tasarruf dengesini bozucu etki yapacaktır. Özellikle 1997 Asya mali krizinden sonra Asya-Pasifik ülkelerinin kendilerini garanti altına almak için büyük miktardaki net ihracat gelirlerini ABD tahvillerine yatırması ile oluşan fonlar konusundaki belirsizlik de gelecek öngörülerini bulanıklaştırmaktadır.



Grafik 6: Küresel Servet Piramidi 2022 (UBS, Global Wealth Report 2023, <https://www.ubs.com/global/en/family-office-uhnw/reports/global-wealth-report-2023.html>)

Uluslararası para sistemi ve ABD'nin döviz kuru politikasının sürdürülebilirliği de küresel gündemin bir diğer konusudur. ABD ekonomisindeki olumsuz makroekonomik göstergelere rağmen dolar ana uluslararası rezerv para birimidir ve bu durum sayesinde ABD, 1992'den 2012'ye kadar her yıl cari açığını genişletici para politikasıyla yönetebilmiştir. Öte yandan Çin, güçlü dolar politikası sayesinde çok büyük ihracat gelirleri elde ederek yuanın düşük değerini korumaya çalışmaktadır. FED'in genişlemeci para politikasından geri adım atacağını

açıklamasına rağmen döviz kuru sisteminin geleceği belirsizdir. Rusya Merkez Bankası rezervlerinin dondurulması ve Rus bankalarının SWIFT sisteminden çıkarılması sonucunda, dış ticarete alternatif para birimlerinin kullanılmasıyla ilgili tartışmalar canlanmıştır. Merkez bankası dijital para birimlerinin sayısı arttıkça, dijital paranın önümüzdeki yirmi yılda daha geniş kabul göreceği tahmin edilmektedir. Çin merkez bankası 2020 yılında dijital para birimini piyasaya sürdü ve Bank of International Settlements ile birlikte çalışan merkez bankalarından oluşan bir konsorsiyum halihazırda egemen dijital para birimlerinin temel ilkeleri üzerinde çalışmaktadır. Gelecekte ABD doları ve Euro'nun gücünün mevcut uluslararası finansal mimarideki değişikliklere ve uluslararası bağlantıların küresel önemine bağlı olarak diğer para birimlerinin tehditleriyle karşılaşması muhtemeldir.

Askeri Harcamalar ve ABD Ulusal Güvenliğinin Karşılabilirliği

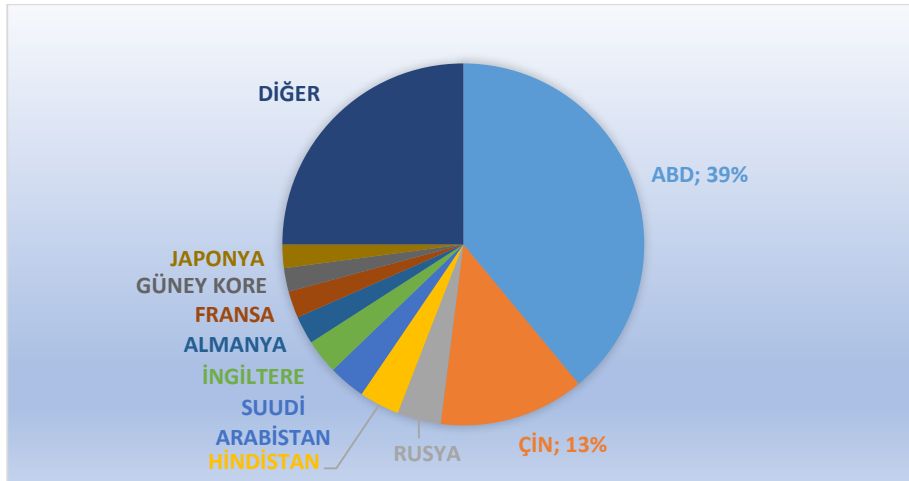
Soğuk Savaş döneminin başlangıcından bu yana savaş kavramı kökten değişmiş ve teknolojik düzey askeri potansiyel açısından çok önemli hale gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde entelektüel kaynakların ve teknolojik araştırmaların büyük bir kısmı askeri faaliyetlere yönlendirilmiş ve süper güçler Afganistan, Vietnam gibi bölgesel savaşlar için büyük miktarda kamu harcaması yapmışlardır. NATO ittifakı ve Varşova Paktı, geçtiğimiz yüzyılın 80'li yıllarının sonuna kadar dünya toplam askeri harcamalarının neredeyse %85'ini oluşturan yatırımlar yapmıştır. Ağırlıklandırılmamış ülke ortalamalarına göre soğuk savaş döneminde (1970-90) GSYH'nın %3,6'sına yaklaşan askeri harcamalar küresel mali krizi takip eden yıllarda (2010) GSYH'nın %1,9'una gerilemiştir (Clements vd., 2021). Bu durum genel olarak eğitim, sağlık, altyapı yatırımları gibi diğer kamu harcamalarının artmasına imkân sağlamıştır. Aynı dönemde başta ABD olmak üzere ülkelerin savunma sistemleri köklü bir değişime uğramış ve nükleer silahsızlanma konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Yenedünya düzeninde savunma sistemlerinde amfibi kuvvetler, uçak gemileri, uzun menzilli hava sistemleri ve özel kuvvetler önem kazanmıştır.

Bir ülkenin yeterli askeri harcaması olmadan askeri gücünü sürdürmesi oldukça zordur. Yüksek askeri harcamaları ve kapasitesiyle yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde yalnızca ABD süper güç konumunu koruyabilmiştir. Rusya'nın 2014'te Ukrayna'nın Kırım Yarımadası'nı ilhak etmesiyle beraber bu trend tersine dönmeye başladı ve 2002 Prag zirvesinde temeli atılan, 2006'da Riga'da tekrarlanan NATO'ya üye ülkelerin

GSYH'nin en az %2'sini savunma harcamalarına ayırma konusundaki taahhütleri Galler'deki NATO 2014 zirvesinde hedefi tutturamayan tüm devletlerin önümüzdeki on yıl içinde bunu yapacaklarına söz vermesiyle somutlaştı.²⁰ Tüm NATO üyelerinin bu kuralı kabul etmesine rağmen 2022 yılına gelene kadar çok az ülke buna uydu (NATO, 2022). Diğer yandan, Brexit ile birlikte AB'nin askeri yeteneklerinin yaklaşık %20'sini kaybetmesi ile NATO'nun Avrupa güvenliğinin baş garantörü olarak kalacağı yönünde fikirler güçlendi (Shea, 2020). ABD Başkanı Donald Trump, 2016 yılında göreve geldiğinde NATO savunma harcamalarına odaklandı ve müttefiklerini yetersiz kalmakla suçladı. 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'da "özel bir askerî operasyon" ilan etmesiyle başlayan ve Avrupa'nın güvenlik mimarisinde radikal değişimlere yol açan Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında Mart 2022'de Brüksel'de yapılan olağanüstü NATO zirvesinde üye ülkeler savunma yatırım taahhütlerini yerine getirme doğrultusunda anlaşmaya vardılar. Bu taahhüt aynı zamanda NATO'nun temel görevlerinden biri olan Avrupa'nın güvenliğine kimin politik olarak bağlı olup olmadığına önemli bir göstergesidir (Mattelaer, 2016). Diğer yandan %2 ölçütünün etkinliğine yönelik eleştiriler bulunmaktadır ve en temel eleştiri bu hedefin çıktı yerine girdiyi ölçmesidir (Béraud-Sudreau ve Giegerich, 2017). Mevcut ölçüm seti, ittifak üyelerinin yeterli ve doğru alanda harcama yapıp yapmadığını ve bunun sonucunda gerçek bir savaş gücü üretip üretmediğini belirlemek için yetersizdir (Dowdy, 2017). Bu ölçüt bir ülkenin savunma politikaları konusunda ciddi olup olmadığına en değerli göstergeleri arasında sayılan bütçedeki yatırım veya araştırma-geliştirme payları hakkında net bir bilgi verememektedir (J. McInnis ve Fata, 2022). Bir diğer eleştiri ise bu ölçütün bir ülkenin sınırlı kaynaklarını akıllıca kullandığını değerlendirmede yönündedir ve hedefin GSYH %si şeklinde değil genel hükümet harcaması şeklinde olması gerektiğidir (Techau, 2015). Nitekim savunma harcamalarındaki artış, yalnızca en çok harcama yapan altı ülkeden (ABD hariç) gelirse, NATO'nun askeri yeteneklerinin artması açısından anlamlı bir etkiye sahip olabilecektir (Önder, 2022). Savunma harcamalarını neyin oluşturduğuna dair ortak bir anlayış olmaması bir diğer sorundur. Artan personel ödemeleri, kriz önleme ve kalkınma yardımlarının harcama tanımı içinde bulunması tartışmalıdır (Rizzo ve Townsend, 2017). Tüm sözler tutulursa bile NATO'nun Avrupalı üyelerinin ortalama savunma harcaması düzeyinin 2032 yılına kadar toplam GSYH'nin %1,8-1,9'u civarında olacağı tahmin ediliyor.²¹ Bütün bu göstergeler ABD'nin önümüzdeki dönemde savunma harcamalarındaki baskın rolünü koruyacağına işaret etmektedir. %2'lik hedef, kavramsal

kusurlarına rağmen zorlayıcı bir faktör olsa bile daha geniş stratejik hedefleri ortaya koymaya çalışanlar tarafından nasıl kullanıldığına bağlı olacaktır (Burns vd., 2017'ye göre).

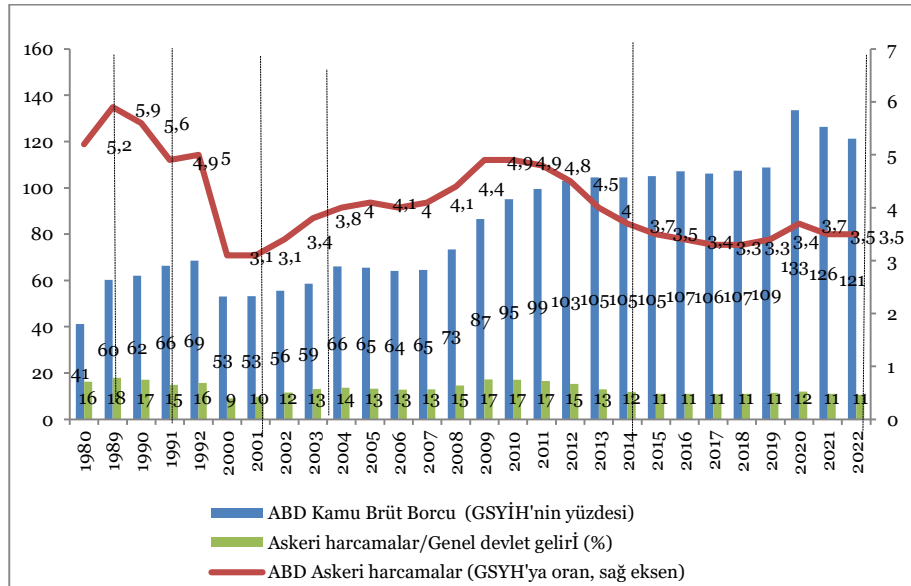
Askeri harcamaların finansmanı 2000'li yıllardan itibaren küresel düzeyde tartışılan bir ekonomik problemdir. Ekonomik büyüme ve yüksek kamu borçlarına rağmen 2012 yılında dünya askeri harcamaları 2022'de üst üste sekizinci kez artarak 2.240 milyar dolara ulaştı. ABD'nin savunma harcamaları, bir sonraki en yakın rakibi olan Çin'in 3 katı büyüklüğündedir. Çin'in 1990'ların sonlarından bu yana askeri modernizasyona yönelik çabalarıyla savunma bütçesi jeopolitik gerilimlerdeki değişikliklerden bağımsız olarak istikrarlı bir biçimde artış göstermiştir. COVID-19 salgınının yol açtığı ekonomik yavaşlamaya rağmen Çin'in askeri harcamalarındaki sürekli büyüme ve genişleyen nüfuzu, başta Hindistan olmak üzere diğer Asya ülkelerini askeri harcama yapmaya itmiştir.



Grafik 7: Ülkelerin Savunma Harcamalarının Dünya İçerisindeki Payı (%), 2022 (SIPRI Military Expenditure Database, Apr. 2023; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, Oct. 2022; and International Monetary Fund, International Financial Statistics Database, Sep. 2022. https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-04/2304_fs_milex_2022.pdf)

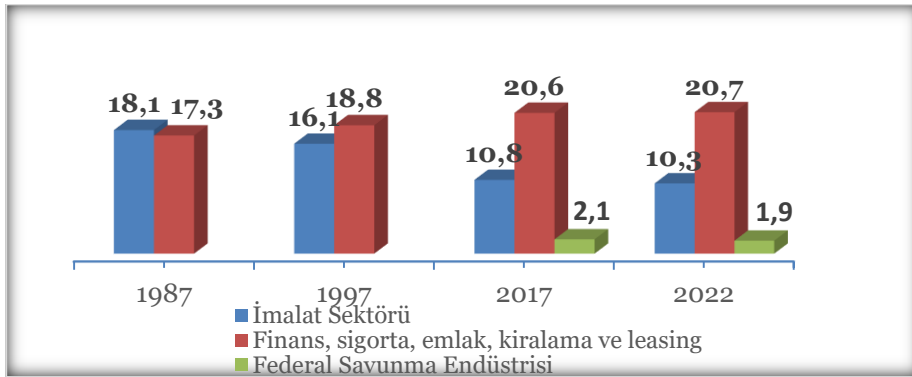
ABD'nin askeri harcamaları, 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başındaki Carter-Reagan askeri takviyesi sırasında önemli ölçüde arttı ve soğuk savaş sırasında da yüksek düzeyde devam etti. Varşova Paktı'nın çöküşü ABD'nin savunma harcamalarında önemli bir azalmaya yol açmadı. 1989'da %5,9 olan askeri harcamaların GSYH'ye oranı 1991'de %4,9'a geriledi. 1992'de Birinci Körfez Savaşı'yla birlikte tekrar %5 seviyesine çıktı. Bush yönetimi 1992 yılında "Wolfowitz Doktrini" olarak adlandırılan "Savunma Planlama Rehberi" ile ABD'nin süper güç statüsünü koruma niyetini açıklamıştı. 11 Eylül 2001, küresel güvenlik

ortamı ve güç politikaları açısından tarihi bir dönüm noktasıydı. 11 Eylül sonrasında oluşan kaotik ortam, Bush yönetiminin yeni muhafazakar dış ve güvenlik politikalarının yükselişine yardımcı oldu. Bu dönemde uluslararası terörizm ve radikal İslam, küresel güvenliğe yönelik yeni tehditler olarak algılanmış ve ABD Ortadoğu'da çok güçlü bir askeri varlık oluşturmuştur. Askeri harcamalar siyasi sürece paralel olarak sürekli arttı ve askeri harcamaların GSYH'ye oranı 2011 yılında tekrar %5 seviyesine yaklaştı. 2022 yılında savunma harcamaları ABD Federal Bütçe harcamalarının %12'sini oluşturmaktadır.²² Bu dönemde ABD'nin mali dengeleri giderek bozuldu ve ABD ulusal güvenliğinin finansmanı giderek tartışılabilir hale geldi. Dünyanın ekonomik süper gücü ABD, finansman ihtiyacını karşılayabilmek için borç tavanını artırmak zorunda kaldı. ABD kamu kesimi brüt borcunun GSYH'ye oranı 2000 yılında %53 iken 2011 yılında %100'e yaklaştı. Kamu borcunun ekonominin büyüklüğüne bağlı olarak her yıl artarak 2033 yılına kadar GSYH'nin %118'ine ulaşacağı tahmin edilmektedir (CBO, 2023). Bu artışın yaklaşık %9'unun pandemi döneminde alınan önlemlerden kaynaklandığı düşünülmektedir (CBO,2020). Bunun başlıca nedeni artan faiz maliyetleri ve büyük sağlık hizmetleri programları ile sosyal güvenlik harcamalarındaki artıştır. Bütçe açığının ise son 50 yıldaki açıkların ortalaması olan GSYH'nin %3,6'sının önemli ölçüde üstüne çıkarak önümüzdeki dört yıl içine GSYH'nin ortalama %5,8'ine ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu kadar yüksek ve artan borç, ekonomik büyümeyi yavaşlatacak, dış borçlara faiz ödemelerini artıracaktır.



Grafik 8: ABD Askeri Harcamaları (IMF, SIPRI veri tabanlarından yazarm hesaplamalarıdır)

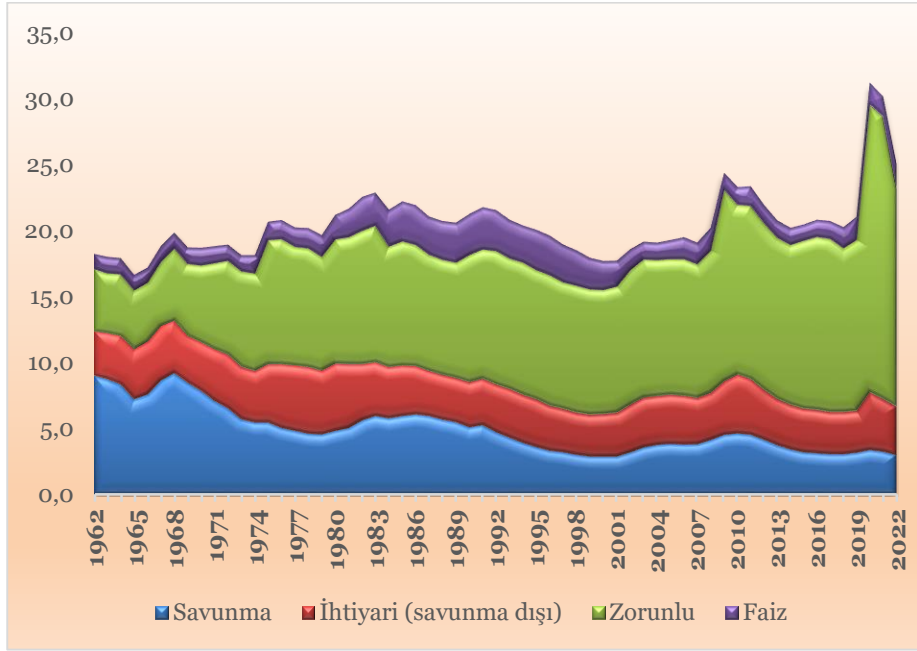
Yüksek borcun en önemli nedenlerinden biri ABD ekonomisinin finansallaşmasıdır. Finans sektörünün GSYH içindeki payı artarken, imalat sektörünün payının azaldığı görülmektedir (Bkz. Grafik 8). Bu durum işsizlik oranının artmasına ve gelir dağılımının bozulmasına neden olmuştur. Aynı zamanda aşırı finansallaşma ekonomik kırılganlığı artırmaktadır. 2009 yılında ABD hükümetinin mali krize karşı aldığı önlemlerin maliyeti GSYH'nin %10'una ulaştı ve bu tutar toplam yıllık savunma harcamalarının çok üzerindedir. COVID-19 salgını sonucuna ülkenin gayri safi yurt içi hasılasının aldığı zararın 2007-2009 durgunluğunun iki katı olduğunu tahmin edilmektedir. Salgın nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri, 2019 ile 2020 yılları arasında kamu sosyal harcamalarının GSYH'ye oranında 5,7 puan artış yaptı. Ekonomi bir bütün olarak salgın öncesi büyüme yörüngesine geri dönse de enflasyonun ekonominin birçok sektöründe kalıcı olduğu ve arz tarafındaki aksaklıkların devam edeceği tahmin edilmektedir.



Grafik 9: ABD-Seçilmiş Sektörlerin GSYH 'ya Oranı (%) (Sektör Başına Katma Değer) (U.S. Department of Commerce Bureau of Economic Analysis

Sorunun çözümüne yönelik görüşler açısından Demokratlar ve Cumhuriyetçiler arasında farklılıklar mevcuttur. Öte yandan, ABD hükümetinin borç yönetiminin temerrüde düşme olasılığı ciddi bir kriz anlamına geliyor. ABD'de kamu harcamalarını azaltılması için kesin bir plan bulunmamaktadır ve belirsizlik devam etmektedir. Kamu harcama kompozisyonuna bakıldığında harcamaların önemli bölümünün zorunlu harcamalardan oluştuğu görülmektedir. (Bkz. Grafik 9) ABD kamu bütçe sistemi özellikle savunma harcamaları açısından oldukça karmaşıktır. Savunma harcamalarının çoğu ihtiyari olarak sınıflandırılmaktadır. Artan işsizlik ödemeleri, eğitim ve sağlık harcamaları bütçe açıklarıyla ilgili tedbirlerin alınmasını zorlaştırmakta ve bütçe harcamalarının savunma

kısmına yönelik önlem alınması gerektiği yönündeki tartışmalar yoğunlaşmaktadır. Ancak bu konuda yapılması gerekenler ABD dış politikası ve askeri operasyonlarının küresel kapsamıyla tutarlı değildir. Nitekim CBO (Congressional Budget Office)'nun tahminleri, 2028'den sonraki on yılda Savunma Bakanlığı'nın maliyetlerinin enflasyondan daha hızlı artacağını ve reel olarak %10 artarak (2024 doları cinsinden) 842 milyar dolardan 922 milyar dolara çıkacağını göstermektedir.²³



Grafik 10: ABD Federal Bütçe Harcamaları GSYH'a Oran (%) (Congressional Budget Office <https://www.cbo.gov/data/budget-economic-data>, Federal Reserve Economic Data)

Ekonomik güç mücadelesinde olduğu gibi uluslararası güvenlik alanında ABD-Çin ilişkileri karmaşık bir görünüm içermektedir. Nitekim 2019 NATO Londra deklarasyonunda yer alan “Çin’in artan etkisinin ve uluslararası politikalarının ittifak olarak birlikte ele almamız gereken fırsatları ve zorlukları sunduğunun bilincindeyiz.” ifadesi²⁴ NATO’nun ihtiyatlı bir biçimde kendi çerçevesinde Çin’i küresel güvenliğin temel konuları içeresine aldığı göstermektedir. Buna karşın Çin NATO içerisinde yer alan güçlü ekonomik partnerlerinden uzaklaşmayarak ve NATO’yu bir bütün olarak değerlendirmeme stratejisi doğrultusunda sert yaklaşımlardan çekinerek ABD’nin Avrupa’ya ve Çin’i istikrarsızlaştırmaya itmemesi gerektiğini belirtmiştir.²⁵ Bu tavırda ekonomik ilişkilerin yanı sıra Çin’in güvenlik tehdidini Asya-Pasifik bölgesinde görmesi de etkili olmuştur (Zhang, 2019). NATO’nun kapsamlı ve etkin yaklaşım

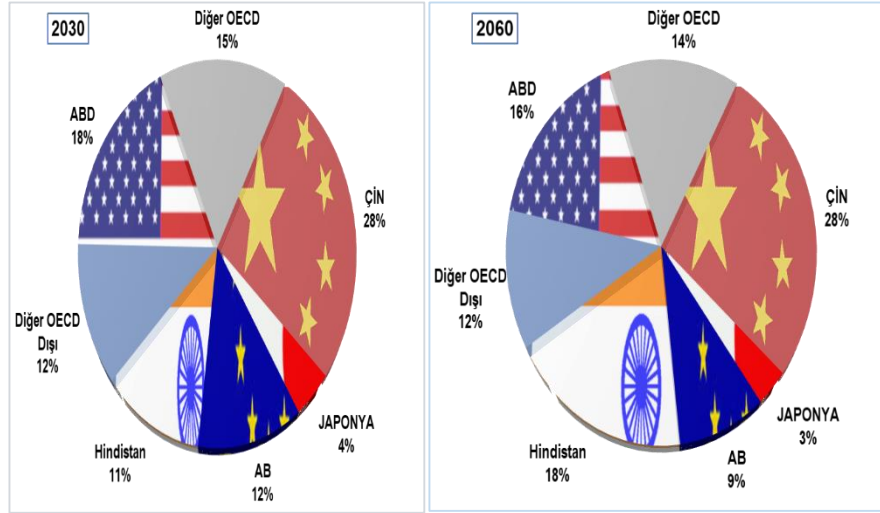
geliştirmedeki başarısızlığının transatlantik toplum içinde bir bölünmeye yol açabileceğine dair görüşler mevcuttur.²⁶

Yenilenmiş bir vergi sistemi tarafından finanse edilen otuz yıllık askeri modernizasyon, Çin'e ABD ile rekabet etmek için güçlü bir temel sağladı. 1994 yılında Çin'in mali sistemini yeniden dizayn etmesi merkezi hükümete askeri modernizasyonu finanse edecek bol miktarda gelir sağladı ve on yıl boyunca savunma bütçesi yıllık ortalama iki haneli oranda artış gösterdi. Merkezi hükümetin borç/GSYH oranının diğer büyük ekonomilerinkinden önemli ölçüde daha düşük olması ve kamu harcamalarının finansmanının büyük ölçüde işletmeler arası transferler üzerinden alınan katma değer vergisi ve kurumsal gelir vergisinden sağlanması savunma harcamalarının manevra alanı açısından Çin'e avantaj sağlamaktadır. 1990'dan beri bu işletme vergileri vergi gelirlerinin %60 ila 75'ini oluşturmaktadır.²⁷

Vergileri artırmanın yüksek siyasi maliyetini ödemek ve böylece sürdürülebilir bir gelir kaynağı oluşturmak ya da devletin ekonomik canlılığını riske atarak siyasi maliyetlerden ve borçlanmadan kaçınmak ikilemini yönetme yeteneği bir devletin uluslararası sistemdeki statüsünü de şekillendirmektedir. Bu çerçevede, onlarca yıl sürecektir bir rekabet karşısında ABD ve Çin'in savunma harcamalarını nasıl finanse edeceklerini planlamaları gerekiyor. Modernizasyon gereksinimlerine ilişkin 2021 yılında yapılan kapsamlı bir araştırma, ABD Savunma Bakanlığı'nın temel bütçesinin mevcut planları sürdürebilmesi için "2033 yılına kadar reel anlamda %11 oranında artması" gerektiğini göstermiştir.²⁸ Güvenlik alanında teknolojik olanaklar ile beraber, algılama, hedefleme ve hızla hareket edebilme becerilerinin gelişmesi "*Hakimiyetsiz Savunma (Defense Without Dominance)*" olarak adlandırılan ve sürekli gözlem ve takip içeren stratejilerin daha fazla tartışılmasına yol açmıştır (Ochmanek, vd., 2023). Strateji değişimleri kamu harcamalarını artırıcı baskı yapacaktır. Biden yönetimi açıkları azaltmak, sosyal programları finanse etmek ve savunmaya yatırım yapmak için zenginler üzerindeki artan doğrudan vergileri ve kurumsal vergileri artırmak istediğinin sinyalini verse de 2022'de önerilen vergi artışlarının çoğundan geri adım attı.²⁹ Yüksek düzeydeki askeri harcamaları finanse etmenin yolu olan borçlanma, sıklıkla stratejik "aşırı genişleme" korkusu yaratmaktadır. Bu kaygılar, ekonomik ve askeri önceliklerin dengelenmesine ilişkin tartışmalara uzun süredir hâkimdir ve kaynakları siyasi ve ekonomik tükenmeye boyun eğmeden yönlendirme yeteneği, büyük güç rekabetinin temel taşıdır (Kennedy, 1994).

Küresel Ekonomik Dengelerin Değişmesi: Çok Kutupluluk ve Çok Taraflılık

Küresel ekonomik dengeler son yirmi yılda çarpıcı biçimde değişmiş ve dünya ekonomisi “tek kutuplu” durumdan “çok kutuplu” ekonomiye doğru kaymıştır. Uzun dönemli projeksiyonlar küresel ekonomik büyümenin, gelişmekte olan piyasa ekonomileri tarafından yönlendirileceğini ve bunun kademeli olarak artacağını göstermektedir (PWC, 2017). E7 (Emerging 7) ülkelerinin 2050 yılına kadar dünya GSYH’sinin neredeyse %50’sini oluşturabilirken, G7’nin payının %20 civarında olacağı ve küresel ekonomik güç dengesinin Asya’ya doğru kayacağı tahmin edilmektedir. (Bkz. Grafik 10) Ancak bu değişiklikler OECD, IMF, Dünya Bankası ve G20 gibi uluslararası kuruluşların karar alma mekanizmalarına sınırlı ölçüde yansımıştır. Örneğin; IMF’de oy paylarını geliştirmekte olan ülkeler lehine değiştiren uygulamalar yapılmış olmasına rağmen ABD’nin oy payının değişmediğini ve %16,73 seviyesinde kaldığını görülmektedir (Weisbrot ve Johnston, 2016). Bu küresel kurumlar, Çin ve diğer BRICS ekonomileri tarafından hâlâ mevcut ekonomik çok kutupluluğu yansıtmayan bir batı kalesi olarak algılanmaktadır. COVID-19 salgını, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumlardaki zayıflıkları ve siyasi bölünmeleri açığa çıkarmış ve çok taraflı iş birliği yapma yeteneğini sorgulamaya yol açmıştır. DTÖ’nün kuruluşundan bu yana yalnızca *Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması*³⁰ tamamlanabilmiş, üye ülkeler arasındaki temel farklılıklar ve gelişmiş ile geliştirmekte olan ülkeler arasında giderek büyüyen uçurum nedeniyle bu alanda da ilerleme sınırlanmıştır. Çin, kalkınma ve dijital yönetim hedeflerini yansıtacak ve insan hakları ve altyapı kredilerine yönelik eleştirileri hafifletecek şekilde mevcut uluslararası kurumları yeniden şekillendirmeye çalışırken aynı zamanda kalkınmayı, altyapı finansmanını ve *Kuşak ve Yol* da dâhil olmak üzere bölgesel entegrasyonu teşvik etmek için kendi alternatif düzenlemelerini oluşturmaya çalışmaktadır. Çin’in önderlik ettiği bu ekonomiler, önümüzdeki dönemde ekonomik odaklı uluslararası kuruluşların yönetimi üzerinde giderek daha fazla nüfuz talep edebilir, kendi ekonomik çıkarlarını yansıtacak şekilde standart ve normları değiştirebilir. IMF, Dünya Bankası ve DTÖ’nün imtiyazlarından yararlanma hakkı tanınması nedeniyle başka sürtüşmeler ortaya çıkabilir. Çin ve Rusya’nın Batı liderliğindeki girişimleri engellemesi ve kendi hedeflerine yönelik baskı yapması nedeniyle gelişmiş ülkelerin hükümetler arası örgütlerdeki liderlik konumunun gelecekte daha da zayıflayabileceği düşünülmektedir.

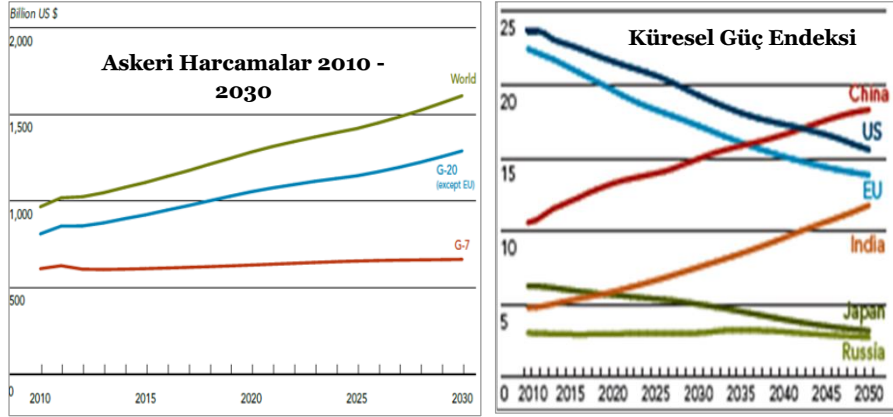


Grafik 11: GSYH'nin Küresel Dağılımı (OECD Tahmini, %) (OECD (2018) "Looking to 2060: A Global Vision of Long-Term Growth")

Askeri güç, demografi, ekonomik büyüme, çevresel koşullar ve teknolojiye bağlı değişimlerin hızlanması ve yönetim modelleri üzerindeki görüş ayrılıklarının sertleşmesi, Çin ile ABD liderliğindeki batılı koalisyonu arasındaki rekabeti daha da artırma potansiyeline sahiptir. Gelecek on yıllarda dünya, hastalıklardan iklim değişikliğine, yeni teknolojilerden kaynaklanan aksaklıklara ve finansal krizlere kadar çok daha yoğun ve kademeli küresel zorluklarla karşı karşıya kalacaktır. Ulusal güvenlik, yalnızca ordulara ve cephaneliklere karşı savunmayı değil, aynı zamanda bu ortak küresel zorluklara karşı koymayı ve bunlara uyum sağlamayı da gerektirmekle birlikte uluslararası sistemin jeopolitik olarak daha rekabetçi hale gelmesi riskleri artırmaktadır.

Çin ve Hindistan uzun dönemde çok önemli ekonomik büyüme potansiyeline sahip olsa da bu ekonomik potansiyelin askeri potansiyele dönüşmesi zaman alacaktır. Küresel güvenlik kaygıları şekil değiştirse de artmaya devam etmektedir. 11 Eylül zengin batılı ülkelerin kendilerini dünyanın diğer kısmındaki sorunlardan ayrı tutamadıklarını dramatik bir şekilde göstermiştir. Buna ek olarak, ülkeler küresel terörizm, kaynaklar üzerindeki rekabet, iklim değişikliği, askeri teknolojilerin daha da yayılması, bölgesel mezhepçilik, siber saldırılar gibi yeni durumların üstesinden gelebilmelidir. (Oxford Research Group, 2006). Bugün dünya çapında yaklaşık 1 milyar insan aşırı yoksulluk içinde yaşıyor ve günde 1,25 dolardan az kazanıyor. Yoksulluk hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sorun olmaya devam edecektir. Artan dünya nüfusuna paralel olarak su, enerji ve gıda kaynaklarına olan talep artacak

ve bu kaynaklar birbirleriyle etkileşime girecektir. 2013 Küresel Barış Endeksi³¹ sonuçları, barış seviyelerinin 2008'den bu yana %5 oranında azaldığını gösteriyor. Böyle bir ortamda ABD'nin askeri liderlik rolünden vazgeçmesi mümkün olmasa da küresel güç endeksi 2030 yılına kadar hiçbir ülkenin hegemonik güç olamayacağına işaret ediyor. (Bkz. Grafik 3)³²



Grafik 12: Askeri Harcamalar ve Küresel Güç Endeksi (International Futures Model, USA Office of the Director of National Intelligence, “Global Trends 2030: Alternative Worlds”)

Çin vasıflı işgücünün artırılması ve otomasyon yoluyla ileri ekonomi üretkenlik seviyelerine yaklaşabilse bile 2030'larda orta gelir tuzağına düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaya devam edecek ve bu da ülke içi istikrarı olumsuz etkileme potansiyeline sahip olacaktır. 2050 yılına kadar %90 oranında ithal petrole bağımlı hale geleceği tahmin edilen Asya ülkelerinde hızlı kentleşme kırılabilirlikleri artırmaktadır. Asya'nın kentsel nüfusuna her yıl yaklaşık 44 milyon kişi eklendiği ve 2025 yılına gelindiğinde Asya nüfusunun çoğunluğunun kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir (ADB, 2011). Hızlı kentleşme ve tüketim artışının demokratikleşme taleplerini artıracığı tahmin edilmektedir. Böyle bir gelişme, Çin'in komşularıyla zaten mevcut olan gerilimi artırabilir. Çin muhtemelen bölgedeki ABD ve müttefik kuvvetlerini yüksek risk altına sokan askeri yetenekleri sahaya sürecektir ve ABD'nin müttefiklerine ve ortaklarına ABD üslerine erişimi kısıtlamaları için baskı yapacaktır. Tüm bu faktörler Çin'in askeri gücünün artmasına neden olacaktır. Öte yandan ABD'nin aşırı askeri genişlemesi, savunma harcamalarının sürdürülebilirliğini yeniden siyasi gündeme taşımaktadır. Yakın gelecekte ABD ordusu üç büyük değişikliğe uyum sağlamak zorunda kalacaktır: ülkenin kötüleşen mali durumu nedeniyle azalan bütçeler; güvenlik politikalarının Asya-Pasifik bölgesine kaydırılması ve bölgesel çatışmaların yaratacağı tehlikelere karşı ordunun karşılık verme

hazırlığının iyileştirilmesi.³³ İklim değişikliği, eşitsizlik, genç nüfustaki artış, hafif silahların kontrolsüz yayılması ve devlet dışı aktörlerin faaliyetleri çatışma potansiyeli oluşturmaktadır.³⁴ İklim değişikliğinin Orta Doğu ve Kuzey Afrika gibi dünyanın belirli bölgelerinde diğerlerine göre daha fazla hissedilmesi, kuraklaşma ve aşırı hava koşulları insanları kırsal kesimden şehirlere itecek ve iç savaş öncesinde Suriye’de olduğu gibi mevcut çatışma fay hatları üzerinde baskı oluşturacaktır (Gleick, 2014).

Sonuç

Tarihsel derslerden hareketle şunu söyleyebiliriz; ekonomik güçler, ekonomik büyümelerinin ardından küresel politikada baskın bir rol oynamışlardır. Küresel ekonomik görünüm gelecekte Çin ile ABD arasında bir hegemonik mücadele olasılığını güçlendirmektedir. Uluslararası güvenlik politikaları “kontrol paradigması”ndan “sürdürülebilir güvenliğe” doğru evrilmektedir. Güvenlik kaygıları ile sağlıklı bir ekonomik alışverişi sürdürmeyi amaçlamaktan ziyade sınırlayıcı araçların kullanımının artmasının küresel ekonomik aktiviteyi yavaşlatma riski bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, sosyal politikalara olan talebin artması ve yüksek devlet borç oranları gibi ABD savunma politikasını sınırlayıcı faktörler vardır ve makroekonomik politikaların geleceğine ilişkin belirsizlikler savunma harcamalarının sürdürülebilirliği üzerinde önemli kısıtlar oluşturmaktadır. Tüm bu faktörler güç dengelerinin geleceği açısından belirsizlikleri artırmaktadır. Öte yandan küresel ekonominin gelişmesi ve ülkeler arasında ekonomik bağımlılığın artması, uluslararası ilişkilerde çok taraflı iş birliğini gerektirmektedir. Çok kutupluluk ile beraber uluslararası kuruluşların bu yeni çoğulcu sisteme uyum sağlaması gerekecek ve transatlantik ilişkinin hem NATO hem de ABD ile yeniden tanımlanmasına yol açacaktır.

2030’a doğru gelindiğinde sadece güç dağılımı açısından değil, gücün doğası açısından da farklılar oluştuğu görülmektedir. Güvenlik politikaları yalnızca nüfus büyüklüğü, GSYH ve askeri harcamalar gibi klasik ölçütlerle belirlenmeyecek ve sadece devletlerin değil, şehirlerin, bölgelerin, şirketlerin ve ulus ötesi hareketlerin de elinde olacaktır. Teknolojik yetenek, bilgi ve pazarlar gibi teknoloji üstünlüğünün temel unsurları için küresel rekabetin artması ile 2030’larda yeni teknolojik liderler veya hegemonyaların oluşmasına yol açacak ve yeni güvenlik açıkları ve bağımlılıklar yaratabilecektir. Teknoloji, özellikle de askeri teknolojiler, bir ülkenin güvenliği ve küresel nüfuzu açısından hayati önemde olmaya devam edecek, ancak ileriye dönük olarak en ileri yapay zeka, biyoteknoloji ve veriye dayalı

karar alma, devletlere ekonomik büyüme için önemli avantajlar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aiyar, S., Ilyina, A., & others. (2023). Geoeconomic Fragmentation and the Future of Multilateralism. Staff Discussion Note SDN/2023/001, International Monetary Fund, Washington, DC.
- Asian Development Bank (ADB). (2011). Asia 2050: Realising the Asian Century.
- Baier, S., & Bergstrand, J. (2001). The growth of world trade: tariffs, transport costs, and income similarity. *Journal of International Economics*, 53(1), 1-27.
- Béraud-Sudreau, L., & Bastian, Giegerich. (2017). Counting to Two: Analysing the NATO Defence Spending Target. *Military Balance Blog*.
- Blanchard, J. M. (2007). China Multinational Corporations and Globalization: Beijing and Microsoft Battle over the Opening of China's Gates. *Asian Perspective*, 31.
- Bureau of Economic Analysis (BEA). (2016). Activities of U.S. Multinational Enterprises: U.S. Parent Companies and Their Foreign Affiliates. Group H. U.S. Parents: U.S. Trade in Goods.
- Burns, N., Bitounis, L., & Price, J. (Eds.). (2017). *The World Turned Upside Down: Maintaining American Leadership in a Dangerous Age*. Aspen Institute.
- Chow, D. C. K., Sheldon, I., & McGuire, W. (2018). How The United States Withdrawal From The Trans-Pacific Partnership Benefits China. *University Of Pennsylvania Journal Of Law & Public Affairs*, 4.
- Clements, B., Gupta, S., & Khamidova, S. (2021). Military Spending in the post-pandemic era. *IMF, Finance and Development*.
- Congressional Budget Office (CBO). (2020). Key Methods That CBO Used to Estimate the Effects of Pandemic-Related Legislation on Output: Working Paper 2020-07.
- Congressional Budget Office (CBO). (2023). Long-Term Implications of the 2024 Future Years Defense Program.
- Derviş, K. (2012). World Economy: Convergence, Interdependence and Divergence. *Finance & Development*.
- Dollar, D. (2023). The future of Asia-Pacific value chains. *Brookings Institution*.
- Dowdy, J. (2017). More tooth, less tail: Getting beyond NATO's 2 per cent rule. *McKinsey & Company*.
- Farrell, H., & Newman, A. (2023). The New Economic Security State: How De-risking Will Remake Geopolitics. *Foreign Affairs*.
- Fung, K. C., Korhonen, I., Li, K., & Ng, F. (2008). China and Central and Eastern European Countries: Regional Networks, Global Supply

- Chain, or International Competitors? Policy Research Working Paper No. 4689. World Bank.
- Gertz, G. (2018). Commercial Diplomacy and Political Risk. *International Studies Quarterly*.
- Gleick, P. H. (2014). Water, Drought, Climate Change, and Conflict in Syria. *Weather, Climate and Society*.
- Jones, G. G. (2005). Nationality and Multinationals in Historical Perspective. Harvard Business School.
- Kennedy, P. (1994). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri [Rise and Fall of Great Powers]*. (B. Karanakçı, Çev.) (5. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kim, I. S., & Milner, H. V. (2019). Multinational Corporations and their Influence Through Lobbying on Foreign Policy. Brookings Institution.
- Mattelaer, A. (2016). US Leadership and NATO: Revisiting the Principles of NATO Burden-Sharing. *Parameters*, 46(1).
- May, P. (2019). The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization. *Review of Political Economy*. doi:10.1080/09538259.2019.1644736
- McInnis, K. J., & Fata, D. (2022). 2 Percent Defense Spending Is a Bad Target for NATO. *Foreign Policy*.
- National Intelligence Council. (2021). Global Trends 2040: A More Contested World. Retrieved from https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf
- NATO Public Diplomacy Division. (2022). Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2022). Retrieved from https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/220627-def-exp-2022-en.pdf
- Nye, J. S. (1974). Multinational Corporations in World Politics. *Foreign Affairs*, 53(1).
- Ochmanek, D. A., Dowd, A., Flanagan, S. J., Hoehn, A. R., Hornung, J. W., Lostumbo, M. J., & Mazarr, M. J. (2023). *Inflection Point: How to Reverse the Erosion of U.S. and Allied Military Power and Influence*. RAND Corporation. Retrieved from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2555-1.html
- OECD. (2018). Multinational Enterprises in the Global Economy: Heavily Debated but Hardly Measured. Policy Note. Retrieved from <https://www.oecd.org/industry/ind/MNEs-in-the-global-economy-policy-note.pdf>
- OTA, T. (2003). The Role of Special Economic Zones in China's Economic Development As Compared with Asian Export Processing Zones: 1979-1995.

- Önder, H. (2022). NATO Üyelerinin %2'lik Savunma Harcama Hedefine Yakınsamasının Sınanması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 25(2).
- PWC. (2017). The Long View: How Will the Global Economic Order Change by 2050? Retrieved from <https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-the-world-in-2050-full-report-feb-2017.pdf>
- Rizzo, R., & Townsend, J. (2017). NATO Allies Should Not Be Judged on Defence Spending Alone. National Interest.
- Schoenbaum, T. (2023). The Biden Administration's Trade Policy: Promise and Reality. German Law Journal, 24(1), 102-124. doi:10.1017/glj.2023.7
- Sztajerowska, M. (2023). Supply-chain disruptions and new investment policies in the post-COVID-19 world: Initial insights from project-level data. OECD Working Papers on International Investment, 2023/01. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/5fcc2892-en>
- Techau, J. (2015). The Politics of 2 Percent NATO and the Security Vacuum in Europe. Carnegie Europe. Retrieved from https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/CP_252_Techau_NATO_Final.pdf
- Treisman, D. (2020). Economic Development and Democracy: Predispositions and Triggers. Annual Review of Political Science. doi:10.1146/annurev-polisci-050718-043546
- UNCTAD. (2016). World Investment Report.
- Weisbrot, M., & Johnston, J. (2016). Voting Share Reform at the IMF: Will it Make a Difference? CEPR. Retrieved from <https://cepr.net/images/stories/reports/IMF-voting-shares-2016-04.pdf>
- Whyte, M. K. (2010). Myth of the Social Volcano: Perceptions of Inequality and Distributive Injustice in Contemporary China. Stanford University Press. Retrieved from <https://www.sup.org/books/title/?id=17871>
- Zhang, Z. (2019). How China Seeks to Foster an Asia-Pacific Security Community: Peace through Consultation, Cooperation, and Co-development. Australian Journal of Politics & History, 65, 395-411. doi:10.1111/ajph.12591

Extended Abstract

Driven by globalisation, the world experienced a remarkable 2.3% real GDP growth on a purchasing power parity basis between 1990 and 2020. Cross-border financial flows, human movement, and knowledge exchange reached new heights. Supply chains became highly internationalised, facilitated by outsourcing to countries with skilled but lower-cost labour.

Consequently, intermediate goods trade surpassed final goods trade. While increased specialisation led to productivity gains, it also introduced vulnerabilities to global value chains. The economic growth gap between G7 countries and developing Asian economies, which emerged in the 1980s, widened further, particularly after the 2000s. Developing economies have become the engine of global growth in the past two decades. China's real growth averaged 10% during the 1990-2000 period, while the US economy grew at an average of 3.3% during the same time. The decline in developed economies' share of global manufacturing has been dramatic, with China accounting for roughly one-third of global manufacturing value added.

Global trade is undergoing fragmentation. The COVID-19 pandemic has exacerbated geopolitical fragmentation in the global economic order. Production chains and financing networks that functioned relatively well under favourable global conditions proved less resilient in the face of COVID-19 and rising geopolitical tensions. Regional integration has strengthened economically and politically as a result of the spread of global value chains and the eastward shift of production by multinational corporations in line with the growing economic dynamism of developing countries. While regional economic integration in developed countries like NAFTA and the EU has become increasingly reliant on developing countries, ASEAN and BRICS economies have significantly increased their trade volumes. After joining the World Trade Organization, China, which became deeply integrated into economic globalisation, experienced a significant increase in the capital and technology intensity of its production. The widening US trade deficit, on the other hand, has begun to be seen as a sign of economic weakness. The China-US trade war, which began in July 2018, is estimated to have resulted in tariffs on \$550 billion worth of Chinese goods and \$185 billion worth of US goods. Despite this, China has largely mitigated the negative effects of this trade war by developing alternative markets. China's share of global exports has risen steadily, while its import share of GDP has remained stable. These developments have brought economics and national security into conflict over the past decade, expanding the definition of security beyond issues related to war and terrorism to encompass previously overlooked economic and environmental issues such as food insecurity, energy shortages, and energy scarcity.

A country's military strength is difficult to maintain without adequate military spending. By the end of the twentieth century, only the United States was able to maintain its superpower status due to its high military spending and capabilities. This trend began to reverse with Russia's annexation

of Crimea from Ukraine in 2014. In 2006, NATO defence ministers agreed to allocate at least 2% of their gross domestic product (GDP) to defence spending in order to maintain the alliance's military readiness. Even if all commitments are met, the average defence spending level of NATO's European members is expected to be around 1.8-1.9% of total GDP by 2032. These indicators suggest that the US will continue to play a dominant role in defence spending in the coming years. On the other hand, the US's fiscal balance deteriorated during this period, and the financing of US national security became increasingly contentious. The ratio of US public sector gross debt to GDP rose from 53% in 2000 to nearly 100% in 2011. The budget deficit is projected to rise to an average of 5.8% of GDP over the next four years, significantly exceeding the average deficit of the past 50 years, which was 3.6% of GDP. Rising unemployment benefits, education, and healthcare spending are making it difficult to implement measures to address budget deficits, and there is growing debate about the need to focus budget spending on defence. However, what needs to be done in this regard is not consistent with the global scope of US foreign policy and military operations. In fact, Congressional Budget Office (CBO) projections indicate that Department of Defense costs will outpace inflation in the decade following 2028, increasing by 10% in real terms (in 2024 dollars) from \$842 billion to \$922 billion.

“As we approach 2030, differences are observed not only in terms of the distribution of power but also in the nature of power itself. Security policies will not only be determined by classic measures such as population size, GDP, and military expenditures but will also be in the hands of not only states but also cities, regions, companies, and supranational movements. The increasing global competition for fundamental elements of technological superiority, such as technological capabilities, knowledge, and markets, will lead to the emergence of new technological leaders or hegemonies in the 2030s, potentially creating new security vulnerabilities and dependencies. Technology, especially military technologies, will continue to be vital for a country's security and global influence. However, looking forward, advanced artificial intelligence, biotechnology, and data-based decision-making will provide significant advantages for economic growth to states.”

¹ Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYH) oran

² Worldbank Database, Erişim: <https://data.worldbank.org/>

³ What do people think about globalization and trade? | World Economic Forum (weforum.org)

- 4 <https://www.theguardian.com/business/2008/dec/18/globaleconomy-economics>
- 5 www.business.sinolinkconsulting.com, The US-China Business Council, www.fdi.gov.cn
- 6 Andrew Mullen, "US-China Trade War Timeline ", South China Morning Post, 29 Ağustos 2021. cmp.com/economy/china-economy/article/3146489/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018?campaign=3146489&module=perpetual_scroll_o&pgtype=article
- 7 Rothman, Lily (March 28, 2016). "The Long History Behind Donald Trump's 'America First' Foreign Policy". Time
- 8 <https://www.oldharbournews.com/content/president-trump-signs-executive-order-bring-drug-manufacturing-back-us-soil>
- 9 Foreignpolicy.com/2020/05/14/china-us-pandemic-economy-tensions-trump-coronavirus-COVID-19-new-cold-war-economics-the-great-decoupling/
- 10 <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-01-23/why-america-must-lead-again>
- 11 <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/01/25/executive-order-on-ensuring-the-future-is-made-in-all-of-america-by-all-of-americas-workers/>
- 12 <https://www.whitehouse.gov/cleanenergy/inflation-reduction-act-guidebook/>
- 13 <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/08/09/president-biden-signs-executive-order-on-addressing-united-states-investments-in-certain-national-security-technologies-and-products-in-countries-of-concern/>
- 14 <https://ustr.gov/ipef>
- 15 Census Bureau
- 16 National Bureau of Statistics of China
- 17 Dünya Bankası mutlak yoksulluk tanımına göre kişi başına geliri 6,85 \$/gün'ün altında olan bireyler (2017 yılı satın alma gücü paritesine göre) yoksul olarak tanımlanmaktadır.
- 18 McKinsey Global Institute, The future of wealth and growth hangs in the balance, 2023 <https://www.mckinsey.com/mgi/overview/the-future-of-wealth-and-growth-hangs-in-the-balance#at-a-glance>
- 19 Credit Suisse, Global Wealth Report 2023, <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>
- 20 NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm (erişim tarihi 4.11.2023)
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (erişim tarihi 26.06.2024)
- 21 <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/07/12/nato-defence-spending-is-rising-but-not-fast-enough> (Erişim tarihi Haziran 2024)
- 22 <https://www.pgpf.org/sites/default/files/Infographic-The-Facts-About-US-Defense-Spending.pdf>
- <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>
- 23 Congressional Budget Office Long-Term Implications of the 2024 Future Years Defense Program, <https://www.cbo.gov/system/files/2023-10/59511-FYDP.pdf>
- 24 NATO Public Diplomacy Division, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm
- 25 Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/202206/t20220630_10713185.html

- 26 <https://www.cnas.org/publications/podcast/nato-china-and-russia-a-balancing-act-with-sara-bjerg-moller-and-ian-brzezinski>
- 27 China Bureau of Statistics
- 28 <https://repositories.lib.utexas.edu/items/78490737-2248-4b5d-8234-9cea15921a84>
- 29 <https://www.ft.com/content/38770267-8fed-49a9-a85a-1b9cc2e45d60>
- 30 DTÖ üyeleri Aralık 2013'de Ticareti Kolaylaştırma Anlaşması üzerine müzakerelerini tamamlamıştır. 27 Kasım 2014 tarihinde gerçekleştirilen DTÖ Genel Konsey toplantısında, Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması'nın bir mal ticareti anlaşması olarak DTÖ Anlaşması EK 1A'ya eklenmesine dair Protokol kabul edilmiştir. Anlaşma, 22 Şubat 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- 31 <http://www.visionofhumanity.org>
- 32 Küresel Güç Endeksi, nüfus büyüklüğü, askeri harcamalar, teknoloji, sağlık, eğitim ve yönetim verileri ile hesaplanmaktadır.
- 33 Odierno, R. (2012, April 25) The US army in a time of transition – buildig a flexible force <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2012-05-01/us-army-time-transition>
- 34 ESPAS (MEGA TRENDLER), <https://ec.europa.eu/assets/epsc/pages/espas/chapter1.html>